

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

КАФЕДРА ЖУРНАЛІСТИКИ

МАТВІЙЧУК АНДРІЙ АНДРІЙОВИЧ

**"ПРОБЛЕМА КОЛАБОРАЦІОНІЗМУ У ІНФОРМАЦІЙНОМУ
ПРОСТОРИ УКРАЇНИ, ЯК ВИКЛИК ІНФОРМАЦІЙНІЙ БЕЗПЕЦІ
ДЕРЖАВИ"**

Дипломна робота на здобуття освітнього рівня магістр

Галузь знань: 06 – «Журналістика»

Спеціальність: 061 – «Журналістика»

Спеціалізація: – «Журналістика»

Науковий керівник:

Євген СОЛОМІН,

канд. наук, із соціал. комун,
доцент

Ужгород – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ КОНЦЕПЦІЇ І ПОНЯТТЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З КОЛАБОРАЦІОНІЗМОМ І ІНФОРМАЦІЙНОЮ БЕЗПЕКОЮ.....	7
1.1 Історія та сучасний стан колабораціонізму в Україні.....	7
1.2 Сучасні прояви колабораціонізму в інформаційному просторі.....	20
1.3 Вплив колабораціонізму на інформаційну безпеку України.....	30
Висновок до 1 розділу.....	42
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ КОЛАБОРАЦІОНІЗМУ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ УКРАЇНИ, ЯК ВИКЛИК ІНФОРМАЦІЙНІЙ БЕЗПЕЦІ ДЕРЖАВИ.....	43
2.1 Прояви колабораціонізму в українському інформаційному просторі....	43
2.2 Засоби та платформи поширення колабораціоністської інформації.....	61
2.3 Міжнародний контекст співпраці в боротьбі з колабораціонізмом.....	77
Висновок до 2 розділу.....	91
ВИСНОВКИ.....	93
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	99

ВСТУП

Актуальність теми. Інформаційний простір сучасного світу переживає епохальні зміни, і Україна не є винятком в цьому контексті. Під впливом технологічних зрушень та політичних подій, інформаційний простір став не тільки основним засобом спілкування, інформування та самовираження громадян, але й битвою за домінування у сфері інформації та впливу на громадську думку.

Проблема колабораціонізму, тобто співпраці з чужоземними агентами чи іноземними державами у сфері інформаційного впливу, стала нагальною для України, як країни, що переживає складні та важливі геополітичні та соціокультурні зміни. Саме через велику актуальність і значимість цієї проблеми, необхідно провести детальне дослідження її впливу на інформаційну безпеку держави.

Зростання обсягу інформаційних потоків, розвиток медіа та соціальних мереж, а також підвищена активність іноземних агентів у прагненні впливати на події в Україні роблять проблему колабораціонізму вкрай актуальною. Все більше людей отримують інформацію та формують свою думку через інтернет, а отже, контроль над інформаційним простором стає стратегічно важливим завданням для держави. В умовах гібридної війни та інформаційних атак, здатність суспільства відрізнити правду від брехні, агресію від інформаційного впливу, стає життєво важливою. Від цього залежить як інформаційна безпека, так і національний суверенітет України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Зацікавленість науковців темою колабораціонізму, в першу чергу, була пов'язана з Другою світовою війною, коли він набув масового характеру в окупованих нацистською Німеччиною країнах західної, північної і східної Європи. Після Другої світової війни, в європейській і радянській історіографії категорія "колабораціонізм" набула негативного смислу і більшою мірою політичного навантаження та емоційного забарвлення, що відбилось на її змістовному наповненні. Наукові рефлексії навколо терміну

"колабораціонізм" були переважно пов'язані з наступними критеріями: прив'язкою до суб'єктності цього феномену: індивідуальний і колективний; характером співпраці; національною, релігійною, ідеологічною приналежністю; економічними, соціально-історичними умовами. Особливою рисою колабораціонізму в кожній державі було також те, що ідеологічна складова була присутня в абсолютно всіх окупованих системах, різниця була лише в характері домінування.

Дослідники, такі як Річард Еванс, Тімоті Снайдер, та Стефан Волькер, активно вивчали історію колабораціонізму в контексті Другої світової війни та Холокосту. Вони досліджували різні аспекти колабораціонізму, його причини та наслідки. Дослідження цих учених внесли значний внесок у розуміння цього явища.

Українські історики, такі як Тетяна Петрівна Грінченко, Ігор Ілліч Волков, і Олег Юрійович Харитоненко, також вивчали колабораціонізм в контексті України та радянської історії. Вони аналізували роль та участь українців у колабораційних структурах під час війни та їх вплив на події в регіоні. Ці науковці сприяли глибшому розумінню історії колабораціонізму та його наслідків для різних країн і регіонів.

Метою роботи є глибокий аналіз проблеми колабораціонізму у інформаційному просторі України, визначення факторів, які сприяють поширенню цього явища, та визначення можливих шляхів для подолання його негативних наслідків для національної інформаційної безпеки.

З огляду на мету постають наступні *завдання*:

- проаналізувати історичний контекст розвитку колабораціонізму в Україні та сучасний стан цього явища в країні;
- визначити сучасні прояви колабораціонізму в інформаційному просторі України та основні форми інформаційного впливу, спрямовані на дестабілізацію суспільства та інститути влади;
- дослідити вплив колабораціонізму на інформаційну безпеку України, включаючи загрози для національного суверенітету та стабільності країни;

- провести детальний аналіз проявів колабораціонізму в українському інформаційному просторі, включаючи приклади дезінформації, маніпуляцій та інших методів впливу;

- описати засоби та платформи, які використовуються для поширення колабораціоністської інформації, зокрема соціальні мережі, медіа, інтернет-ресурси;

- вивчити міжнародний досвід й практики у боротьбі з колабораціонізмом та розробити рекомендації для співпраці міжнародних партнерів і України у цій сфері.

Об'єктом дослідження є інформаційний простір України.

Предметом дослідження є явище колабораціонізму в інформаційному просторі України: його природа, особливості, механізми дії, вплив на суспільство та загрози, які воно несе для національної інформаційної безпеки.

Теоретико-методологічною основою дослідження служить аналіз наукових праць та документів у галузях інформаційної безпеки, медіа, політики та суспільства.

Методологія дослідження. Методи дослідження включають аналіз літератури та документів для теоретичного базису, аналіз статистичних даних для отримання об'єктивних фактів, експертні опитування та інтерв'ю для отримання кваліфікованих думок, контент-аналіз медіаматеріалів для розуміння змісту та трендів, а також анкетування громадян для визначення їх обізнаності та усвідомлення проблеми.

Практична значимість. Результати дослідження можуть стати основою для співпраці з міжнародними партнерами та обміну досвідом у сфері інформаційної безпеки. Вони також сприятимуть зміцненню інформаційної безпеки та захисту національних інтересів України. Отже, дана магістерська робота має велике практичне значення для політики та безпеки України в інформаційному просторі і може послужити основою для подальших досліджень та дій у цій сфері.

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів із підрозділами, висновків до кожного розділу, загальних висновків роботи та списку використаних джерел у кількості ...найменувань.

Зокрема, у підрозділі 1.1 «Історія та сучасний стан колабораціонізму в Україні» проводиться детальний аналіз історії колабораціонізму в Україні, включаючи ключові події, особи та організації, що були втягнуті у колабораційну діяльність.

У підрозділі 1.2 «Сучасні прояви колабораціонізму в інформаційному просторі» вивчаються актуальні вияви колабораціонізму в інформаційному просторі, включаючи соціальні мережі, засоби масової інформації та інші канали комунікації.

Підрозділ 1.3 «Вплив колабораціонізму на інформаційну безпеку України» аналізує вплив колабораціонізму на інформаційну безпеку країни, включаючи можливі загрози для національної безпеки та заходи для їх запобігання.

У підрозділі 2.1 «Прояви колабораціонізму в українському інформаційному просторі» проводиться аналіз конкретних прикладів колабораціонізму в українському інформаційному просторі, включаючи розповсюдження дезінформації та маніпуляції інформацією.

У підрозділі 2.2 «Засоби та платформи поширення колабораціоністської інформації» досліджуються різні засоби та платформи, що використовуються для поширення колабораціоністської інформації, включаючи соціальні мережі, месенджери та інші інтернет-ресурси.

В підрозділі 2.3 «Міжнародний контекст співпраці в боротьбі з колабораціонізмом» розглядається міжнародний аспект боротьби з колабораціонізмом, включаючи співпрацю між країнами та міжнародні ініціативи для боротьби з цією проблемою.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ КОНЦЕПЦІЇ І ПОНЯТТЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З КОЛАБОРАЦІОНІЗМОМ І ІНФОРМАЦІЙНОЮ БЕЗПЕКОЮ

1.1 Історія та сучасний стан колабораціонізму в Україні

Під час існування СРСР, комуністична влада неофіційно визначила певні національні групи, які розглядалися як "ненадійні" і звинувачувалися в колаборації під час Другої світової війни. Серед таких груп найчастіше згадувалися українці, кримські татари і деякі народи Кавказу. У цей період систематично і цілеспрямовано впроваджували тезу, що перемогу в війні з нацистською Німеччиною і її союзниками вдалося досягнути завдяки "безпрецедентному подвигу російського народу".

Представникам інших національностей колишнього СРСР, в кращому випадку, приписували роль "підтанцовки" або негативних персонажів у радянських фільмах, художніх творах та інших продуктах масової культури. Ці стереотипи і далі активно підтримуються пропагандистською машинерією Російської Федерації, нав'язуються пересічним російським громадянам та розповсюджуються очільниками країни-агресора [1].

Отже, важливо розглянути національний аспект проблеми "зрадництва" (колабораціонізму) під час Другої світової війни.

Колабораціонізм, походить від французького слова "collaboration" і вказує на співробітництво населення під окупацією з ворожою владою та армією ворожої держави. Термін "колабораціонізм" вперше виник у Франції під час Другої світової війни, коли частина правлячих кіл відмовилася від опору нацистській агресії та виразила бажання співпрацювати з нацистським урядом. Сотні тисяч громадян інших окупованих держав Європи також співпрацювали з нацистським режимом.

Знаменито, що від самого початку війни багато мешканців окупованих територій СРСР, які прикидалися німцями, приймали участь у різних бойових діях,

допомагаючи німецьким збройним силам. Їх називали "гіві" (від німецького "Hilfswilliger," що означає "добровільний помічник"). Наприклад, в жовтні 1943 року склад піхотної дивізії передбачав 2005 добровольців на 10708 осіб з німецьким особовим складом. Поза сухопутними військами (Вермахтом), "гіві" з СРСР служили у військово-повітряних силах (Люфтваффе) і військово-морському флоті (Крігсмаріне). Деякі оцінки стверджують, що навесні 1943 року кількість "гіві" перевищувала 1 мільйон осіб [12].

Під час Другої світової війни було створено різні військові формування, які підтримували нацистський режим, і найбільш потужними серед них були ті, які склалися з жителів території, що на той час належала до Радянського Союзу. Крім цього, громадяни СРСР працювали в різних військових службах, забезпечуючи громадський порядок і охороняючи важливі об'єкти, такі як залізниці, мости, автошляхи, табори для військовополонених тощо. В лютому 1943 року чисельність таких підрозділів становила від 60 до 70 тисяч осіб.

Для боротьби з партизанським рухом були створені "східні батальйони" і "роти". Німецьке командування також сформувало 29 дивізій у межах "Уаїїеп 88" (відомих як "Зброя СС"), які склалися з представників народів Радянського Союзу. Усього, протягом війни нацисти створили 180 окремих військових підрозділів і об'єднань, які включали громадян Росії та інших національностей Радянського Союзу [15].

В певних регіонах СРСР спостерігався масовий перехід мирних жителів на бік нацистів, і ця тенденція не обмежувалася лише початковим етапом війни. Наприклад, восени 1943 року, під час евакуації німецьких військ з Таманського півострова в Крим, близько 120 тисяч радянських громадян добровільно перейшли на бік німців. У 1944 році близько 20 тисяч жителів так званої "Локотської республіки" (розташованої в Брянській області Росії) також вибрали співпрацю з нацистами і перейшли на їхню сторону. Важливо відзначити, що на території

України під час війни не існувало жодних пронацистських "республік" чи подібних утворень.

Звинувачення українців у колабораціонізмі є однією з ключових частин міфу про особливу роль росіян у перемозі в Другій світовій війні, який і досі підтримується деякими "псевдонауковцями" з Російської Федерації. Проте фактичний аналіз показників колабораціонізму за національним складом свідчить про інше.

Під час Другої світової війни, з 73 мільйонів жителів СРСР, які опинилися під німецькою окупацією, складали 30 мільйонів українців, 20 мільйонів росіян, 5 мільйонів естонців, латишів і литовців, 1,5 мільйона поляків, 3 мільйони молдаван і румунів, та 2 мільйони євреїв. Але варто відзначити, що, не зважаючи на ці числові дані, у складі німецької армії було дуже мало українців: всього 1 з приблизно 40 дивізій (або 2,5%) і 3 з приблизно 60 бригад (або 5%). На питання, чому так мало українців вступили на бік нацистів, незважаючи на страшний досвід Голодомору та різких репресій радянської влади в Україні перед війною, немає однозначної відповіді. Однією з можливих причин може бути складний історичний досвід українців під окупацією різних держав, що призвело до недовіри українців до будь-якої окупаційної влади та їх бажання боротися проти будь-яких загарбників на своїй землі [22].

Щодо участі жителів колишньої Росії в війні на боці нацистів, це ще потребує обговорення.

Під час Другої світової війни було спостережено співпрацю з нацистами на східних європейських територіях, яка відрізнялася від подібного явища на західному або північному континенті. Український вчений В. Дзьобак зауважує, що співпраця з окупантами на східних територіях, таких як Україна або країни Балтії, мала антиколоніальну спрямованість і пов'язана з бажанням відновити статус-кво, який існував до їх приєднання до Радянського Союзу. На цих територіях виникли два види колабораціонізму - державний і індивідуалістичний (приватний), які

виявилися різними за своєю природою. Перший був спрямований на відновлення державності за допомогою нацистської Німеччини, в той час як другий виявляв вороже ставлення до радянської системи і ідеологічно відкидав її. Важливо відзначити, що не всі, хто опинився під окупацією, підтримували ідеологію окупантів, і співпраця з ними може бути пояснена бажанням вижити в умовах окупації.

Багато дослідників вважають, що після Другої світової війни термін "колабораціонізм" набув негативного значення та більшою мірою політичного відтінку та емоційного забарвлення, що вплинуло на його тлумачення. Наприклад, український історик Я. Грицак інтерпретував колабораціонізм як співпрацю населення завойованих держав з окупаційним режимом, а колаборанта - як зрадника своєї батьківщини, який співпрацює з окупантами [1].

Український дослідник О. Гончаренко відзначив, що в радянській історіографії термін "колабораціонізм" використовувався головним чином для пояснення співпраці з гітлерівцями у військовій та політичній сферах в країнах Західної Європи. До 1990-х років термін "колабораціонізм" практично не застосовувався для опису співпраці з ворогом на радянській території, але він використовувався для аналізу подібних явищ на окупованих територіях Європи. Деякі історики намагалися розрізнити зраду національних інтересів та форми співпраці людей з окупантами у виправданій обставинах, використовуючи менш негативно забарвлений термін. Ця співпраця охоплювала різні аспекти, включаючи господарську, культурну та ідеологічну співпрацю [2].

Деякі українські дослідники, такі як В. Горобець, Т. Заболотна, Б. Ковальов, В. Кучер, Т. Пентер і інші, глибоко досліджували різні форми колабораціонізму, зокрема економічний і культурний. Економічний колабораціонізм, за думкою більшості вчених, включав співпрацю в господарській сфері. Деякі дослідники, як О. Потильчак, стверджують, що ця співпраця була насильницькою і зумовлювалася тиском загальної працевлаштування та складними життєвими обставинами. Тому

цих людей не можна вважати колабораціоністами у повному розумінні цього слова. Деякі історики запропонували розрізняти колаборацію на "вимушену" та "добровільну". Схожу класифікацію запропонували Ю. Радченко та А. Скоробагатів, диференціюючи колабораційну діяльність на урядово-державну, соціально-побутову, культурну та військову форми.

Також існують інші класифікації колабораціонізму, наприклад, добровільний і примусовий колабораціонізм, які розрізняються за характером співпраці з окупантами. Добровільний колабораціонізм спрямований на підтримку громадського порядку та економічного життя окупованої території, тоді як примусовий колабораціонізм залишав людям невибіркову можливість і вимагав співпраці задля виживання.

При аналізі колабораціонізму, багато дослідників наголошують на критерії національної приналежності. Це призводить до розрізнення різних видів колабораціонізму на території СРСР під час нацистської окупації, таких як український, білоруський, російський, кримськотатарський тощо. Дослідниця Т. Бородіна вказує, що цей етнічний колабораціонізм мав спільні мотиви на окупованих територіях, такі як ворожнеча до радянської влади через репресії та інші фактори, меркантильні інтереси, а також співпраця з окупантами як стратегія виживання. Наприклад, коли аналізується український колабораціонізм під час Другої світової війни, більшість дослідників вважає, що це була співпраця населення окупованої України з нацистськими окупантами у різних сферах, таких як побутова, економічна, культурна, адміністративна, військова, військово-політична та репресивно-каральна [14].

Я. Грицак стверджує, що ідеологічна складова колабораціонізму не була домінуючою на окупованих територіях під час війни. Дослідники зазначають, що етнічні мотиви вигідно виділялися українським колабораціонізмом, а ідеологічний аспект переважав головним чином в еміграційних українських рухах, які боролися за відновлення української державності та проти поневолення українців. Також

важливо зазначити, що відсутність державності була ключовим фактором, що підштовхував українців до співпраці з нацистськими окупантами. Історичні факти підтверджують, що значна кількість росіян активно брала участь у війні проти збройних сил країн Антигітлерівської коаліції, служила та виконувала каральні функції в складі "національних" угруповань, що в сутності були армійськими формаціями. Ці формації включали в себе такі одиниці, як Російська визвольна армія, 1-ша Російська національна армія, Російська визвольна народна армія, Російська національна народна армія та інші військові структури.

Показовим є також колабораціонізм серед радянських військовополонених. В загальній кількості 5,74 мільйона громадян СРСР потрапили в німецький полон. У 1941 році практично весь кадровий склад радянської армії, який залишився вживу, опинився в полоні. 318 тисяч військовослужбовців у 1941 році були відпущені з полону з обов'язком не залишати своєї місцевості. У 1942-1944 роках було звільнено з полону ще 505 тисяч осіб, але тепер вони вступили до німецьких військових структур. Із цієї кількості близько 280 тисяч були росіянами, 160-170 тисяч - представниками різних національностей з Кавказу, Поволжя та Середньої Азії, і лише 60-70 тисяч – українцями [3].

У складі німецької армії служило близько 200 російських генералів, з яких 50 були колишніми радянськими громадянами, а інші 150 - російськими емігрантами. З іншого боку, німцям служило лише 5 українських генералів, 1 білоруський генерал, 1 естонський, 2 латвійські генерали, 1 вірменський генерал, 1 грузинський генерал і 2 генерали, які були вихідцями з Північного Кавказу. Під час Другої світової війни близько 35 тисяч юнаків і дівчат у віці від 14 до 17 років було мобілізовано для обслуговування німецької протиповітряної оборони на термін 2 роки, після чого їх переводили до частин СС. З цієї кількості близько 14 тисяч були росіянами.

На окупованих російських територіях були створені автономні території самоврядування, включаючи Лепельський округ Брянської області, який включав 8

районів з населенням близько 518 тисяч осіб. На цій території була сформована Російська визвольна народна армія, яка складалася із 1 бригади, 5 полків, та 18 батальйонів, і відзначилася особливою жорстокістю стосовно мирного населення. Разом із 8 районними управами міліції ця армія налічувала приблизно 20 тисяч осіб.

Визволення окупованих територій після Другої світової війни поставило перед європейськими державами завдання розгляду питань стосовно покарання тих, хто співпрацював з нацистами та вироблення юридичних норм щодо кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність. В Західній Європі, практика покарань була в основному врегульована відносно таких злочинів, як державна зрада/злочини проти порядку несення військової служби і воєнні злочини/злочини проти людяності. Ця юридична практика включала в себе Європейську конвенцію про захист прав людини та основних свобод, судову практику Європейського суду з прав людини, рішення національних конституційних судів, резолюції Парламентської Асамблеї Ради Європи, такі як Резолюція 1096 (1996) про заходи щодо подолання наслідків минулих комуністичних тоталітарних систем та Резолюція 1481 (2006) про необхідність міжнародного засудження злочинів тоталітарних комуністичних режимів [55].

Щодо воєнних злочинів, символічним виявом покарання став Нюрнберзький процес. Щодо інших видів колабораціонізму, практика покарань у Європі не була однаковою в різних країнах і не мала послідовного підходу. Зазвичай за адміністративні і економічні злочини накладали покарання у вигляді позбавлення громадянських прав, які були закріплені в кримінальних кодексах багатьох європейських країн ще до ХХ століття. Однак наприкінці 1940-х ці покарання вважалися неефективними і були скасовані.

Як вже було сказано, з жовтня 1941 року німецьке командування дозволило набирати "добровільних помічників" або "гіві" з числа місцевого населення в німецькі частини. Максимальна кількість "гіві" становила від 800-900 тисяч до 1,2 мільйонів осіб. Наприклад, 6-та армія Вермахту, яка наступала на Сталінград, мала

51 тисячу "гіві" серед 200 тисяч солдат, і 11-та армія, яка воювала в Криму, - 47 тисяч "гіві" серед 130 тисяч солдат. Важливо зазначити, що навіть згідно з російськими джерелами, за національним складом 72% "гіві" склали етнічних росіян. Враховуючи російських донських, кубанських, терських і сибірських козаків, через німецькі збройні формування пройшло близько 700 тисяч росіян. Це сталося, незважаючи на те, що німці окупували лише західні області Росії, з загальним населенням близько 20 мільйонів осіб [11].

Російська пропаганда, наслідуючи радянські методи, обвинувачує Українську повстанську армію (УПА) у співробітництві з окупантами та колабораціонізмі. Однак спільне використання терміну "бандерівець" з поняттями "фашизм" і "нацизм" російською стороною не має законних підстав і не підкріплюється фактами. Документи Міжнародного військового трибуналу у Нюрнберзі свідчать про активну боротьбу Степана Бандери та УПА проти нацистських окупантів під час їхньої влади в Україні.

Ті самі документи підтверджують, що бойові дії "бандерівців" були спрямовані виключно на боротьбу за незалежність України, і ця боротьба охоплювала ворогів навіть з обох сторін, як нацистських, так і НКВС. Використання російською пропагандою поняття "бандерівець" як синоніму представника неофашистських утворень є продовженням радянської пропаганди і має на меті лише дискредитацію України та її національних державницьких сил.

Під час гітлерівської окупації Українська повстанська армія (УПА) завдала німецьким окупантам серйозних труднощів у вивезенні людей з України та вразливості населених пунктів. Широке об'єднання мас з УПА призвело до створення "повстанських республік" або "підпільних держав" на територіях Галичини, Волині і Полісся. Провідний принцип УПА полягав у виштовхуванні нацистської адміністрації з сільських районів і встановленні власної адміністративної системи, яка охоплювала різні сфери життя місцевого населення. Ця система включала у себе організацію зв'язку, забезпечення безпеки, управління

господарством, контроль над лісами, співробітництво, виробництво, охорону здоров'я і культурно-освітню роботу. Один з яскравих прикладів цього - Колківська республіка на Волині [21].

Під час війни також виникли вільні від нацистської влади території, які фактично самостійно управлялись радянськими партизанськими загонами та групами. Незважаючи на ідеологічні відмінності, які відокремлювали націоналістичний повстанський рух від радянських партизанів, обидва ці напрями в Україні можна розглядати як складові загальноєвропейського Руху Опору. Навіть під різними прапорами, обидва рухи боролися проти нацизму та внесли свій внесок у перемогу над нацистською Німеччиною та її союзниками.

Щоб спростувати обвинувачення українських повстанців у колабораціонізмі, можна вказати на той факт, що німецьке командування забороняло приймати бандерівців до так званих "гіві". Додатковими аргументами можуть бути численні німецькі накази щодо знищення повстанців і націоналістичного підпілля, а також реальні репресії, які нацисти застосовували проти борців за незалежну Україну. В перших місяцях війни тисячі представників українського національного руху були арештовані та страчені нацистами, а десятки тисяч потрапили до німецьких концентраційних таборів.

Зрозуміло, що занадто велика увага в сучасній Росії приділяється колабораціонізму інших національностей з метою відволікти увагу від масштабів співпраці саме росіян з нацистами. На практиці колабораціонізм серед російського населення був значно поширеніший, ніж серед представників інших національностей СРСР. Покрім доказів злочинної діяльності в роки Другої світової війни таких спільників нацизму, як "Русская освободительная армия (РОА)" і "Русская освободительная народная армия (РОНА)", особливий акцент слід зробити на широкій підтримці нацистів "козацькими" організаціями та рухами. Ці "козаки" взяли активну участь у каральних операціях, воєнних діях проти радянських військ та партизанів, а також у блокаді Ленінграду. Російських колабораціоністів,

включаючи "козаків", було до 80 тисяч осіб, які служили у складі німецьких військ [49].

Цікавим є також використання російськими колабораціоністами в якості своїх символів "триколору", який сьогодні є державним прапором Російської Федерації. Важливо відзначити, що у сучасній Росії існують закони, які забороняють використання нацистської символіки, а також символіки національних формувань, що були на службі у нацистів. Росія також використовує "георгіївську стрічку" як символ перемоги над нацизмом.

Історичні документи підтверджують, що "георгіївська стрічка" не була символом перемоги у Другій світовій війні та не використовувалась для нагород і відзнак радянськими військовими. Важливо зазначити, що ця стрічка була пов'язана із Орденом Святого Георгія, офіційною нагородою Російської імперії, яку більшовики вважали символом противників. За часів Другої світової війни, "георгіївськими кавалерами" стали генерали, які очолювали "козацькі" формування і воювали на боці Третього рейху. Серед них були П. Краснов, начальник головного управління козацьких військ Головного управління СС, А. Шкуро, начальник козацького резерву Головного управління військ СС, А. Туркула, командир запасної бригади козацького резерву Головного управління СС та інші [3].

Судова система Радянського Союзу відрізнялася від європейської своєю категоричністю і радикалізмом у судових рішеннях та заходах репресій. Співпраця з ворогом під час воєнного часу розглядалася як найважчий злочин і передбачала максимальні покарання. У радянському законодавстві використовувалися такі терміни, як "зрадник", "зрадники Батьківщини", "ставленник", "запроданець", "поплічник", "посіпака". Оскільки колабораціонізм мав широке поширення на окупованих територіях СРСР, радянська система не могла визнати більшість мешканців, які залишилися на цих територіях, зрадниками та позбавити їх усіх свободи або громадянських прав. Звісно, значна кількість людей, які працювали на окупованих територіях, потрапили до ГУЛАГу, але через відсутність

кваліфікованих фахівців та кадрів на підприємствах, установах та освітніх закладах, частина осіб залишалася на волі (зазвичай під поселеннями) або перебувала під суворим наглядом спецслужб.

Сучасна російська пропаганда некоректно звинувачує українців у колабораціонізмі та намагається надмірно виділити роль російських "козаків" у воєнних подіях. Насправді, вони воювали не з "фашизмом," але з Українською державою та її громадянами, які бажали побудувати цивілізовану європейську країну. Умови співпраці під час Другої світової війни на території України, яка тоді не мала власної державності, суттєво відрізнялися від того, як ми сприймаємо цю ситуацію сьогодні. Сучасна історія колабораціонізму в Україні розпочалася в 2014 році, коли російська Федерація розпочала війну проти України. Створення правової бази для колабораційної діяльності і встановлення чітких санкцій за злочини не було системним та однозначно визначеним до 2022 року, і це вплинуло на громадське ставлення до цього явища. Однак позитивною рисою цього періоду було збільшення уваги засобів масової інформації до цієї теми та початок громадського дискурсу навколо неї [22].

Слід розпочати з того, що Україна перебуває в стані війни протягом вже 8 років, і питання колабораціонізму існує не вперше, але під час активізації повномасштабної агресії Російської Федерації проти українського народу ця проблема стала більш актуальною і набула нових значень як на рівні установ, так і в суспільстві в цілому. Це, безперечно, впливає на те, як розуміється та визначається поняття "колабораціонізм" як складного нарративу в наукових, юридичних, моральних, етичних та емоційно-психологічних аспектах.

У науковій літературі, опираючись на історичні факти з різних країн, виділяють різні аспекти та форми колабораціонізму та аналізують різноманітні вияви співпраці з окупантами. У дослідженні українського вченого Є. Письменного зазначається, що для більш точного розрізнення колабораціонізму слід враховувати його особливості залежно від країни, яка перебувала під окупацією. Ці особливості

визначаються такими чинниками, як тактика окупанта, тривалість окупації, стан економічного та політичного розвитку країни до початку війни (економічні труднощі, політична криза, відсутність демократичних принципів у суспільстві і таке інше), рівень участі державних і громадських лідерів і впливових соціальних груп, мета співпраці, а також сприйняття цієї співпраці на різних рівнях суспільства.

Згідно з багатьма вченими, які вивчають цю проблему, категорія "колабораціонізм" набула негативного смислу, особливо після Другої світової війни, і стала сильно політизованою та емоційно зарядженою, що вплинуло на її визначення. Один із варіантів визначення цього терміну з негативним відтінком був запропонований українським істориком Я. Грицаком, який вважав колабораціонізмом співпрацю населення окупованих країн з окупаційним режимом і колаборантів - зрадниками своєї батьківщини, які співпрацюють з окупантами [13].

Українські дослідники, такі як В. Горобець, Т. Заболотна, Б. Ковальов, В. Кучер, Т. Пентер та інші, докладно розглянули різні форми колабораціонізму, такі як економічний і культурний. Економічний колабораціонізм, за загальною думкою, передбачає співпрацю в господарській сфері. У своїх дослідженнях український дослідник О. Потильчак аргументує, що такі дії були зумовлені обставинами, такими як тиск загальної трудової повинності та складні життєві обставини, і тому цих людей неможливо повністю віднести до колабораціоністів у загальному розумінні цього слова.

Важливо відзначити, що в Україні проблема колабораціонізму стала актуальною в 2014 році, коли Крим був анексований і частина Донецької та Луганської областей була окупована Російською Федерацією шляхом військової агресії. Точно в цей час політичний дискурс в Україні знову звернувся до теми колабораціонізму, і розпочався процес юридичного регулювання колабораційної діяльності. Законодавчий процес почався у 2014 році, і важливим кроком була ухвалення Верховною Радою в 2019 році законопроекту "Про внесення змін до

Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України (щодо удосконалення відповідальності за колабораційну діяльність та особливості застосування запобіжних заходів за вчинення злочинів проти основ національної та громадської безпеки" (№ 7186).

Зауважимо, що всі спроби нормативного регулювання колабораційної діяльності були неоднозначними, проекти мали нечіткі формулювання, і відсутність чіткого визначення різних видів колаборації. Проблемою також було те, що політична еліта з проросійськими поглядами в Україні активно заважала ухваленню цих законів у будь-якій із їхніх версій. Важливим кроком було внесення змін до Закону про колабораційну діяльність, які відбулися під час нової фази війни в Україні. Ці зміни включали додаток до Кримінального кодексу України, який визначав поняття колабораціонізму та його різні види, а також передбачав відповідальність за скоєння кримінальних правопорушень в цій сфері [4].

В загальних висновках варто сказати, що актуалізація питання колабораціонізму в українському суспільстві після отримання незалежності була пов'язана переважно з переглядом історичного минулого без впливу радянського тлумачення. Умови колабораціоністської діяльності в часи Другої світової війни на території, де Україна не мала своєї державності, суттєво відрізнялися від сучасних реалій. Фактично сформувалась олігархічно-партійна система, яку дослідник Є. Соломін охарактеризував як «монополію однієї партії, членами якої є політична еліта (верхівка) регіону. І це не завжди монополія партії влади, що притаманно, скажімо, для Росії» [48, с. 54].

Історія колабораціонізму в Україні розпочалася в 2014 р. з початком війни проти України з боку Російської Федерації. «Запобіжники захисту національного інформаційного простору повною мірою не спрацьовували. Однак сама лише масовокомунікаційна діяльність не призводила до появи сильних сепаратистських рухів із від'єднання територій, медіа були частиною спецоперації проти України, - характеризуючи інформційні простри, відзначав Є. Соломін. – Війна, яка прийшла

слідом за інформаційною (березень–травень 2014 р.), довершила фізичну окупацію частини територій на Сході (ОРДЛО) та АР Крим і зумовила втрату суверенного інформаційного поля, ліквідацію українських медіа, на базі яких розпочали мовлення сепаратистські та пропагандистські телеканали» [47, с. 16-17], де ефір отримали колаборанти, зі «специфічними темами про «захист» мов, у першу чергу російської, «утиск» прав спільнот (російської), «законодавство про освіту» та інші ПСГО» [45, с. 226]. Формування нормативної бази щодо колабораційної діяльності і особливо практики покарань за злочини в цій сфері не було системним та чітко визначеним в Україні до 2022 року, що призвело до різних точок зору на цей феномен в суспільстві.

Важливим позитивним аспектом цього періоду є активізація обговорення цього питання в засобах масової інформації та початок дискусії в суспільстві.

Суспільне усвідомлення колабораціонізму під час воєнного періоду виникло значно пізніше, ніж юридичне врегулювання цієї діяльності. Актуалізація проблеми колабораціонізму в українському суспільстві розпочалася після отримання незалежності і була пов'язана із переглядом історичного минулого без радянського прикраслення. Умови колабораційної діяльності під час Другої світової війни на території, яка не мала свого державного статусу, суттєво відрізняються від сучасної ситуації. Створення нормативної бази для регулювання колабораційної діяльності та встановлення чітких покарань за злочини не було системним і однозначно визначеним до 2022 року, що призвело до різних підходів до цього явища в суспільстві [5]. Однак позитивним аспектом цього часу була актуалізація питання про колабораціонізм у ЗМІ та початок обговорення цього питання в суспільстві.

Після закінчення війни проблема колабораціонізму постає перед науковою спільнотою, владою та суспільством. Наукові дослідження щодо колабораціонізму повинні бути переглянуті та переосмислені. Влада повинна забезпечити прозору та публічну систему покарань за цей вид діяльності. В українському суспільстві виникатимуть два протилежні підходи. З одного боку, це питання покаюння

колаборантів і їхньої індивідуальної відповідальності за скоєні злочини, а з іншого - це питання співіснування з колаборантами в державі.

1.2 Сучасні прояви колабораціонізму в інформаційному просторі

Після повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну виникла дуже серйозна проблема - вплив на діяльність масових інституцій, які операційно працюють у суспільному просторі. В цих умовах вони мають вибирати між підтримкою України і боротьбою проти агресора або колаборацією з окупаційною силовою структурою. Особливу увагу слід приділити недержавним інституціям, що активно працюють у медійному просторі і мають вплив на суспільну свідомість. Вони повинні акцентувати свою діяльність на ідеологічних та духовних аспектах, спрямованих на запобігання колабораціонізму, небезпечного явища, яке виникає в умовах конфлікту. У цьому контексті прийняття закону "Про введення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораціоністську діяльність" є важливим кроком [10].

Ослідники О. Коваль, Т. Плазова, Є. Соломін та ін. відзначають, що важливо вжити комплекс заходів для боротьби з "інформаційним тероризмом" та запобігання поширенню ідеологічного нарративу – «важливо розглядати "інформаційний тероризм" та пропаганду "руського миру" як загрози національній безпеці України, оскільки ці явища можуть підривати нашу ідентичність та призводити до лояльності іншим ідеологічним позиціям» [67, с. 210]. Така діяльність в умовах воєнного стану має розглядатися як кримінальне порушення проти національної безпеки.

Як відзначав дослідник Є. Соломін [46], Україна має й власний досвід підриву системи нацбезпеки через безперешкодного входження російських медіа у національний інформаційний простір через пряму ретрансляцію ефірними та кабельними мережами, аналоговим та цифровим мовленням, у т. ч. Т-2, просування

російських наративів через національні канали («112-Україна», «NewsOne», «ZIK»), анексію суверенного інформаційного поля та його частотного ресурсу, який використовувався російськими пропагандистськими мовниками. Внутрішньоукраїнський дискурс щодо «способів верифікації антиукраїнського інформаційного продукту та свободою слова завершилась у лютому 2021 р. рішенням РНБО про анулювання ліцензій та заборону користуватися телекомунікаційними мережами каналам «112-Україна», NewsOne, ZIK та застосування санкції до їх власників та пов'язаних структур («Новий формат», «Аріадна ТВ», «ТВ Вибір», «Партнер ТВ» та «Лідер ТВ», «Телерадіокомпанія «112-ТВ», «Новини 24 години», «Нові комунікації»). З 2014 р. в Україні заборонена трансляція/ ретрансляція російських телеканалів» [46, с. 67].

Питання «інформаційного тероризму» стає актуальним через необхідність подальшого удосконалення санкційної політики України у сфері національної безпеки. Це також вимагає уточнення понять та термінів, пов'язаних із інформаційним законодавством. На сьогоднішній день, основні принципи боротьби з інформаційними загрозами не містять визначення "інформаційного тероризму" як інструмента інформаційної війни та загрози національній безпеці України [23].

Згідно з пунктом 6 зазначеного Закону, який встановлює кримінальну відповідальність за колабораціоністську діяльність, у цьому законі жорстко регулюються певні аспекти такого порушення. Зокрема, це включає організацію та проведення політичних заходів, здійснення інформаційних дій у співпраці з державою-агресором або його окупаційною адміністрацією. Ці дії спрямовані на підтримку держави-агресора, його окупаційної адміністрації або збройних формувань, або на уникнення відповідальності за збройну агресію проти України. Це все враховується, не вважаючи на відсутність елементів державної зради. Під інформаційною діяльністю у цьому контексті розуміють створення, збір, отримання, зберігання, використання та розповсюдження відповідної інформації.

Тому дуже важливо вжити невідкладних заходів на законодавчому рівні для визначення поняття "інформаційного тероризму" і створення єдиного законодавства в сфері інформаційної безпеки в Україні. Крім цього, слід розглянути можливість закріплення юридичної відповідальності за "інформаційний тероризм" в законодавстві, зокрема, криміналізувати таку діяльність. Для досягнення цієї мети, можна розглянути включення до Кримінального кодексу України нової статті, наприклад, "Інформаційний терористичний акт," яка б визначала інформаційний тероризм і встановлювала відповідну відповідальність за це [20].

Українська влада повинна приймати передові заходи, спрямовані на заздалегідь запобігання формуванню та поширенню колабораціонізму в нашій країні. Це включає в себе вжиття дієвих заходів для нейтралізації чинників, які сприяють цьому явищу. Зокрема, це може включати прийняття нових законів і підзаконних актів, що відповідають потребам у галузі інформаційної та національної безпеки та запобігають "інформаційному тероризму". Крім того, важливо узгоджувати та закріплювати ці положення в законодавстві України, зокрема, стосовно кримінальної відповідальності за колабораціоністську діяльність.

Як вже було зазначено, інформаційний тероризм включає в себе боротьбу ідей, включаючи релігійні та інші погляди у сфері духовності. Однак іншою значущою загрозою для національної безпеки є пропаганда ідеологічної конструкції "руського мира" задля якої, як відзначав Є. Соломін «активно використовували медіа для маніпулювання, проведення ПСО, формування паралельної віртуальної реальності, сприяли активній фазі інформаційної війни та відкритій агресії» [47, с. 22].

Практика показує, що держава-агресор здійснює цю пропаганду через мережу, яка, як правило, контролюється урядом та неурядовими інституціями, такими як Федеральне агентство з міжнародного гуманітарного співробітництва "Росспівробітництво" або фонд "Руський мир". Вже на другому тижні після

повномасштабного вторгнення російських військ в Україну, Федеральне агентство з міжнародного гуманітарного співробітництва "Росспівробітництво" та фонд "Руський мир" були об'єктом санкцій [5]. Європейський Союз також ввів економічні санкції проти цих організацій 21 липня 2022 року [6].

Зараз, однією з найвпливовіших і найрозгалуженіших мереж пропаганди "руського мира" в Україні є контрольована Кремлем Російська православна церква. Ця організація залишається серйозною внутрішньою проблемою для національної безпеки України. Умови гібридної війни в Україні створюють сприятливі умови для діяльності та функціонування Української православної церкви Московського патріархату (далі - УПЦ МП), яка історично пов'язана з Російською православною церквою та має стосунки з російськими спецслужбами. УПЦ МП веде політику розколу на релігійному фронті в Україні, штучно створюючи передумови для конфліктів на релігійній основі та пропагуючи ідеї про складну міжрелігійну ситуацію в Україні. Росія цинічно використовує УПЦ МП, її священнослужителів та вірян для просування ідей та наративів "руського мира" [16].

Цікаво відзначити, що перед вторгненням в Україну президент РФ Володимир Путін використовував УПЦ МП в Україні як аргумент для втручання в українські справи, стверджуючи, що ця церква «утискається», і це є приводом для "приходу влади в Україну". Одночасно очолювач цієї церкви в Москві, Кіріл (Гундяєв), публічно висловлював підтримку масових вбивств українців і назвав так звану "спецоперацію" священною. В інших виступах, він вчиняв цинічні маніпуляції, стверджуючи, що Росія "ніколи не нападала на когось" і лише "захищає свої кордони" [7], незважаючи на очевидні бойові дії російського агресора на значних територіях України.

В результаті дій російських терористів, яких було благословлено Кірілом, загинули не лише військові, але і невинні мирні громадяни, включаючи дітей, жінок і літніх людей. Дві волинські єпархії висловили свою обуреність і звернулися до патріарха РПЦ Кіріла з вимогою надати УПЦ МП автономію. Майже дві сотні

священиків УПЦ МП на Волині підписали звернення, в якому вимагають засудити дії Кіріла за допомогою міжнародного церковного трибуналу [8]. Проте керівництво УПЦ МП продовжує підпорядковувати себе центру в Москві, що створює загрозу для національної безпеки України.

Ризики та загрози, які виникають внаслідок діяльності УПЦ МП, мають важливий вимір для національної безпеки України. Ці ризики полягають в тому, що наративи, які пропагує Московська церква в Україні, відтворюють наративи ворожої російської пропаганди. Однією з найбільш руйнівних наслідків цієї діяльності є те, що пропаганда церкви в Україні сприяє розмиванню української ідентичності, поширює постулат "какая разница" і не сприяє об'єднанню української нації та консолідації українського суспільства для ефективного опору агресору.

Важливо відзначити, що фактор ідеологічного розмивання української ідентичності з боку Московської церкви не може бути недооціненим. Російські ідеологи розуміють, яке значення мають подібні наративи в умовах гібридної інформаційної та ідеологічної війни, а також боротьби за духовно-моральні цінності та ідеали. У цьому контексті важливо враховувати заклики Московської церкви до російських солдатів, в яких говориться, що їх завданням є "стирати українську націю з лиця землі" [9].

Стає очевидним, що з благословення Московської церкви, російський агресор здійснює геноцид проти української нації. Як визначено в статті 2 Конвенції ООН, геноцид включає в себе будь-які дії, які вчиняються з наміром знищити національну, етнічну, расову або релігійну групу. Здається, російський агресор використовує всі можливі засоби гібридної війни для знищення свідомих українців з їх національною, етнічною та релігійною ідентичністю. Загалом, такі дії російських окупантів в ході повномасштабної війни проти України вже отримали термін "рашизм". Цей термін використовується істориками та політологами для опису агресивної експансії ідеології "руського міра". За словами доктора

політичних наук Олександра Сича, ця ідеологія базується на консервації культурної відсталості і руйнуванні розвинутих цивілізацій.

У визначенні історичного та психологічного явища, відомого як рашизм, кореспондент інформаційного агентства "Армія-INFORM" Міністерства оборони України, Олександр Беккер, наголошує на тому, що рашизм історично відображає прояв тваринності в людях та безглуздість цього підходу до спільноти. Він порівнює рашизм з тваринністю, вказуючи на те, що тварина не розрізняє свої дії як погані чи добрі - вона просто діє за інстинктом. Так само, ідеологія "руського миру" відзначається тваринністю - її прихильники не вбивають тому, що захищають щось або стоять на захисті, а тому, що "руський мир" перетворив людей на тварин. Однак журналіст наголошує, що "руський мир" - це ідеологія, спрямована на руйнування більш розвинених цивілізацій та насильницьке введення свого варварства, де немає місця гідності людини, а лише тваринність [14]. Це проявляється у війні проти всіх, хто протистоїть тоталітаризму та імперіалізму Росії.

Отже, ідеологічна діяльність Російської Православної Церкви (РПЦ) в Україні, спрямована на захист і поширення "руського миру", видається однією з конкретних форм колабораціонізму з усіма супутніми наслідками. Відтак, необхідним та логічним є внесення до розгляду Верховної Ради України законопроекту під номером 7204, який запропоновано на розгляд народним депутатом Оксаною Савчук у березні 2022 року. Цей законопроект пропонує заборонити діяльність РПЦ та релігійних організацій, що є частиною РПЦ, включаючи Українську Православну Церкву (УПЦ).

Показом актуальності та нагальності цього питання є також внесення ще одного законопроекту під номером 7213 до Верховної Ради України групою народних депутатів, включаючи Інну Совсун, що спрямований на внесення змін до закону про свободу совісті та релігійні організації. Цей законопроект передбачає заборону діяльності релігійних організацій, які є частиною релігійної організації,

керівний центр якої розташований за межами України в державі, яка визнана законом як здійснила військову агресію проти України або тимчасово окупувала її територію.

Зміст таких законопроектів полягає в тому, щоб заборонити діяльність Московського патріархату - Російської православної церкви та релігійних організацій, які є частиною РПЦ, включаючи Українську православну церкву (УПЦ). Законопроект №7213 обирає підхід заборони через внесення змін до відповідного Закону України "Про свободу совісті та релігійні організації". Проте, порівняно зі своїм попередником, цей законопроект менше деталізується та має більше загальних положень. Законопроект №7204 передбачає, що вся власність органів церковної влади та управління РПЦ в Україні та релігійних організацій, що є її частиною, включаючи "Київську митрополію УПЦ" Московського патріархату, синодальні установи та управління єпархій, буде інвентаризована та націоналізована протягом 48 годин з моменту прийняття закону в порядку, визначеному урядом [23]. Тим часом релігійні спільноти, монастирі та духовні освітні заклади МП матимуть можливість протягом 14 днів з моменту набрання чинності закону змінити свій статус відповідно до законодавства про свободу совісті та релігійних організацій.

Зрозуміло, що в умовах воєнного стану для виконання нових завдань потрібні нові законодавчі інструменти та оновлені структури, які відповідали б сучасним вимогам. Директор Інституту Держави і Церкви, Устим Хаварівський, наголошує на тому, що в умовах воєнного стану потрібно переглянути та переробити функції і завдання Державного органу у справах релігій України та його структурних підрозділів на місцях, зокрема в управліннях у справах релігій обласних державних адміністрацій. Важливо якнайшвидше вийти з "паралельного світу" та активізувати роботу цих органів, особливо в частині справ релігії, щоб зрозуміти реальні завдання цих важливих установ, особливо в період війни.

Попри те, що існує думка про те, що заборона УПЦ МП в Україні може збільшити кількість колаборантів на місцях, більш реалістичним видається припущення, що такі дії дадуть можливість швидше виявити та нейтралізувати колабораціоністів. Таким чином, в інтересах національної безпеки держави слід діяти на випередження та унеможливити відкрите функціонування і публічну діяльність сил, що ведуть колабораційну діяльність в нашій державі. Саме такі дії повинні бути передбачені в комплексі заходів для запобігання "інформаційному тероризму" та недопущення деструктивної пропаганди ідеології "руського мира" у будь-яких її проявах, включаючи навіть можливість заборони діяльності церковних установ, що належать до країни-агресора [5].

Таким чином, в сучасних умовах України, розмови про колабораціонізм повинні зосереджуватися не лише на розгляді кримінальних діянь, які становлять загрозу національній безпеці держави, а також на їх системних аспектах, включаючи інформаційний тероризм та пропаганду ідеології "руського мира". Тільки такий підхід дозволить ефективно запобігати проявам колабораціонізму та усувати причини та умови, що сприяють його розповсюдженню.

На сучасному етапі розвитку українського суспільства важливо визнати, що колабораціонізм не є просто маргінальною формою неприйнятної поведінки. Він представляє собою складне та розширене соціально-політичне явище, яке має більший вплив, ніж ми можемо спочатку уявити. Особливо це стосується територій, які перебувають під окупацією. Нам слід бути свідомими того, що чим довше території нашої держави залишаються під окупацією, тим більше відбувається поширення колабораціонізму. Ворог активно використовує різноманітні психологічні та фізичні техніки, щоб змусити населення окупованих територій співпрацювати з ним. Ця ситуація може призвести до застосування жорстких та нелюдських методів, включаючи функціонування "фільтраційних таборів", які існують не тільки на окупованих територіях України, але й на території країни-агресора.

Дана конкретна технологія стала найбільш передовою у збільшенні рівня колабораціонізму серед населення у сучасних умовах. Важливо підкреслити, що використання мережі "фільтраційних таборів" було ретельно сплановано, підготовлено та ретельно розроблено ворогом. Це видно з оперативності та організованості цього процесу, а також з наявності підготовленого персоналу. У додаток до цього окупанти організовують примусові переселення людей з України на віддалені території країни-агресора [9].

Прояви "колабораційної діяльності" деяких громадян нашої країни повинні бути розглянуті в контексті завдань, що виникають внаслідок агресивних дій країни-загарбника. Ці завдання включають у себе наміри позбавити Україну її суверенітету, спроби фальсифікувати історію нашої держави та понижити її національну ідентичність. Головна мета Росії полягає в тому, щоб зробити Україну економічно та фінансово залежною від країни-агресора, руйнувати національну ідентичність українського народу та заважати їй приєднатися до Європейського Союзу, завдаючи шкоди економічному та політичному наближенню до заходу.

За підтримки "агентів Кремля", тобто колаборантів на території України, Росія вже давно здійснює диверсійні операції. Це свідчить про те, що країна-агресор завжди намагалася та намагається активно втручатися в українські внутрішні справи, підтримуючи та фінансуючи представників фіктивного "руського світу" (який є однією з ключових структурних складових "зомбі-машини Кремля") та завжди використовує тиск на українську владу [24].

Починаючи з 2004 року, після Помаранчевої революції, Росія використовувала технологічний інструментарій цифрового світу для систематичного впливу на суспільну думку в Україні, відкрито налаштовуючи українське суспільство проти Заходу. З того моменту російська влада активно протидіяла процесу євроінтеграції України. В цей період розпочалися широкомасштабні інформаційні атаки на різні соціальні інституції в Україні, сприяні проросійським політикам-колаборантам і оплаченим фахівцям з

блогосфери. Під виглядом свободи слова ці блогери активно сприяли антиукраїнським інформаційним кампаніям. Національна безпека вимагала строгої регуляції в цьому контексті, адже свобода слова повинна мати обмеження там, де вона стає загрозою національній безпеці. Але до 2014 року було занадто багато ігнорувань цього принципу, і інформаційний простір України став перенасиченим антиукраїнськими інформаційними потоками, що відкрито піддавали сумніву національну безпеку.

Отже, ця ситуація свідчить про те, що наша держава не мала належного кіберзахисту в цифровому просторі в момент посилення інформаційно-комунікативних потоків, що походили від пропаганди Кремля. Наприклад, деякі представники нашої країни, які можна вважати за латентних колаборантів, активно поширювали ідею фейкового "руського світу", яка, насправді, мала суттєві ознаки "допотопного націоналізму" з фашистським відтінком. На жаль, ця ідеологія несли в собі відкриту загрозу національній безпеці нашої країни [9].

Така проста інформаційна ідеологія не викликала серйозних побоювань серед тих, хто має критичне мислення та вміє аналізувати інформацію. Проте Росія використовує ефективну технологію, спадкувану від радянського союзу, відому як "інформаційно-комунікативний марафон". Ця технологія дуже ефективно здійснює маніпуляції та викривлення думок, оцінок та подій, і це досягається через інформаційну війну в цифровому світі.

Інформаційно-комунікативні марафони, які мають високий рівень маніпуляції, є потужним інструментом соціально-психологічного впливу. Популярність цього інструментарію в цифровому світі пов'язана з особливістю представлення інформації в мережах. Інтернет і соціальні мережі вплинули на спосіб мислення, перетворюючи його від цілісного на фрагментарний. Надмірні інформаційні потоки ускладнюють можливість глибокого осмислення інформації, що створює сприятливі умови для соціально-психологічного впливу з метою підштовхування колабораціонізму.

Волков описує "інформаційно-комунікативний марафон" як процес, в якому велика кількість структурованої інформації надається об'єкту впливу протягом певного часового періоду. Важливо відзначити, що в деяких випадках такі марафони були добре сплановані і продумані, нагадуючи безперервний артилерійський обстріл, що тривав деякі роки, і зривався в потрібний момент, немов як "ударна хвиля" під час атомного вибуху. Ефективність таких масових інформаційно-комунікативних марафонів була особливо видно під час анексії Криму та початкової фази конфлікту в Донецькій та Луганській областях в 2014 році. Незважаючи на те, що явище "колабораціонізму" не було загальним серед населення окупованих територій, воно було досить поширеним в минулому та зберігалось і в теперішньому часі.

Аналізуючи масштабність цього явища, можна сказати, що прояв колабораціонізму в 2014 році був набагато вищим, ніж у 2022 році. Це свідчить про те, що Україна значно посилила свій кіберзахист і займалася національною просвітою в цифровому просторі, що призвело до блокування антиукраїнських інформаційно-комунікативних марафонів. Ця стратегія стала однією з ключових складових національної безпеки України та має залишатися у центрі уваги через насущну необхідність відсічі вражаючого посилення боротьби в глобальному інформаційно-комунікативному просторі з нашими ворогами [15]. Зокрема, режим Кремля намагається активно використовувати інструменти інформаційного та комунікаційного впливу для досягнення своїх агресивних геополітичних цілей шляхом маніпулювання громадською свідомістю та фальсифікації історичних фактів. Це стосується не лише України, але й всього європейського співтовариства.

Для забезпечення національної безпеки в цифровому просторі наша стратегія повинна також включати посилену аналізу діяльності російських організацій, фінансових та економічних структур, а також приватних осіб, які спрямовують свої зусилля на порушення єдності та територіальної цілісності України, дестабілізацію внутрішньополітичної та соціальної ситуації, руйнування національних традицій.

1.3 Вплив колабораціонізму на інформаційну безпеку України

Українофобія, що культивується в російськомовному середовищі, є складною та системною ідеологією, спираючись на різні інструменти для досягнення своїх цілей. Один із основних аспектів цієї ідеології - це спроби змінити українську ідентичність та відчуття національної гордості. Це включає в себе активну пропаганду, яка підкреслює негативні аспекти української історії, культури та суспільства.

Інформаційні війни, що спрямовані на заміщення свідомості, часто використовуються для переписування історії та приховування важливих фактів, пов'язаних із внеском України в світову культуру і історію. Вони також розповсюджують дезінформацію та створюють штучні конфлікти, щоб відволікти увагу від реальних проблем та загроз. *Ментальні війни*, спрямовані на зміну ідентичності, включають в себе спроби підризу внутрішньої стабільності України, вигідним для російського впливу способом, а також активну пропаганду, спрямовану на втрату національного самосприйняття та приналежності до європейського сімейства. *Когнітивні війни* використовуються для створення хибних наукових теорій та фактів, що сприяють розповсюдженню дезінформації та підризу об'єктивної реальності. Це може включати в себе фальсифікацію доказів, вплив на академічний світ для поширення невірної інформації, а також активну роботу з інтернет-платформами для поширення пропагандистських матеріалів [16].

Усі ці інформаційні воєнні спрямовані на ослаблення та розподіл українського суспільства та територіальної цілісності України. Їхніми інструментами є не лише медіа та соціальні мережі, але й політичний вплив, економічний тиск, і навіть військова агресія. Ця ідеологія є серйозним викликом для України та всього світу, який вимагає уваги та дій для захисту української суверенітету та ідентичності.

Генезис останніх інформаційних воєн, ініційованих Кремлем, на геополітичній карті вказує на те, що спонукання до соціальної агресії супроводжується активним використанням технологічного інструментарію масових комунікацій у соціальних мережах.

Однак це також спостерігається як важливий елемент використання "акторів знизу" в країні-супротивнику, які можуть бути агентами Кремля або засланцями, завдяки яким Москва може активно втручатися в внутрішні справи і керувати агресивною інформаційною кампанією. У таких ситуаціях підставні чи завербовані індивіди на території країни, з якою Кремль планує військовий конфлікт, стають інструментами розповсюдження дезінформації та пропаганди. Вони можуть розголошувати вірусні чи фейкові новини, підштовхуючи громадську думку в небажаному напрямку. Цей прийом можна аргументувати тим, що в таких ситуаціях актори "знизу" в країні-супротивнику можуть мати більший вплив на суспільність, ніж офіційні заяви влади Москви. Вони можуть створити змішаний образ "ворога" і викликати соціальний розкол [33].

Після активізації колаборантів і сепаратистів на території іншої країни, актори "знизу" в Росії можуть брати участь у інформаційних кампаніях, які підштовхують до втручання в ситуацію в іншій країні. Це створює складну інформаційну мережу, що дозволяє Кремлю впливати на події на міжнародній арені. Путінський режим виявився майстром у використанні психологічних та інформаційних методів для впливу на масову свідомість і маніпуляції не лише внутрішньою аудиторією, але й в інших країнах. Зокрема, за допомогою масової пропаганди та дезінформації, Кремль намагається насадити розділ і непокірність в інших державах, створюючи спротив і конфлікти.

Ідеологія "руцького мира" прагне нав'язати образ Росії як захисника православної традиції і родинних цінностей проти західних антихристових сил. Ця ідеологія намагається підривати західні цінності та пропагувати свою версію "правди" через різні засоби масової інформації та соціальні мережі. Згадані прояви

колаборації на території України та інших країн часто супроводжуються корупційними схемами та впливом на ключові сфери, включаючи політику, бізнес і медіа. Це створює умови для підриву суверенітету і національної ідентичності вразливих країн.

Один із важливих аспектів впливу російського режиму полягає в розповсюдженні антиукраїнської інформації, що має на меті зірвати український національний ідентичний процес і стимулювати русифікацію. Крім того, Кремль активно використовує інформаційну війну для підриву стабільності і національної єдності в Україні та інших країнах, зокрема за допомогою деструктивної пропаганди та фейкових новин.

Масштабність та небезпечність поширення фейкової інформації стали важливою проблемою для сучасного суспільства. Останні роки свідчать про те, що фейкова інформація почала поширюватися настільки швидко та широко, що термін "фейк" став відомим і впізнаваним всюди. Ця явище вже здатна впливати на свідомість людей і спричиняти хаос в суспільстві певної держави. Важливо зауважити, що фейк - це не просто випадкове викривлення інформації, а свідомо створена дезінформація чи вигадка, з метою досягнення певної користі [25].

Фейкова новина в мас-медіа може бути текстом, фотографією або відео, розповсюдженим під прикриттям журналістського матеріалу, з метою вводу громадськості в обман і підриву довіри до журналістів та ЗМІ. Тимчасом, Т. Снайдер вказує на те, що адепти "політики вічності" спочатку розповсюджують фейкову інформацію, а потім заперечують правдивість будь-яких новин, стверджуючи, що все є фейками, і в результаті спрямовують увагу на обманливу дійсність, яку самі змайстрували. Кремлівська кампанія зі створення "політики вічності" та поширення фейкових новин розпочалася на території України ще у 2014 році та поширилася на міжнародну сцену [29]. Ця інформаційна війна вимагає пильного аналізу та розвідки для виявлення та позбавлення фейкової інформації та

збереження правдивих джерел інформації, щоб захистити суспільство від її впливу та зберегти довіру до журналістики та надійних джерел інформації.

Коли ми розглядаємо вплив інформаційних і фейкових воєн на сучасне суспільство, ми можемо спостерігати виникнення феномену фейку як важливої складової цього процесу. Фейкова система стає не тільки інструментом дезінформації, але і важливим фактором маніпуляції та впливу на масову свідомість в цифровому світі.

Серед ключових характеристик фейкової системи варто виділити те, що фейки [17]:

- часто використовують загальні стереотипи та узагальнення, щоб сприймати інших як представників певної групи або культури, а не як індивідів;
- сприяють створенню штучних конфліктів між "нашими" і "чужими", розділяючи суспільство;
- фейкова інформація може призвести до стереотипизації та стигматизації різних соціальних, етнічних та релігійних груп;
- можуть підштовхувати до етноцентричного мислення та сприяти вияву симпатій лише до власної культури або нації;
- фейкова інформація може створювати образ жертви, яка змінюється в агресора, сприяючи політичним чи соціальним амбіціям;
- можуть сприяти дегуманізації інших, перетворюючи їх на "нелюдей" або ворогів;
- фейкова інформація може сприяти зростанню конспірологічних теорій та полюванню на відьом, що впливає на суспільний діалог і створює параноїдальну атмосферу;
- можуть впливати на сприйняття групи, спонукаючи індивідів погоджуватися з неправдивою інформацією через приналежність до певної соціальної групи.

Всі ці явища зумовлюють важливість розвитку медіаграмотності та критичного мислення в сучасному суспільстві для ефективного протистояння впливу фейкової інформації на масову свідомість.

Для приборкання ненависті та маніпуляції населенням на окупованих територіях Кремлівська хунта вдається до використання страху, оскільки ця емоція часто виникає при протистоянні та конфлікті. Їхні дії спрямовані на зміну свідомості та поглядів українського населення в такий спосіб, щоб вони почали визнавати та поважати злочинний фашистський режим у сучасній Росії. Кремлівська хунта застосовує інформаційно-комунікативні марафони для впливу на свідомість українців на окупованих територіях з такими цілями [26]:

1) *створення інструментарію фейкового впливу* – коли російська пропаганда намагається переконати, що за всіма злочинами і конфліктами винні демократичний світ та українська влада, розміщуючи вину за підступну злочинну війну на їхніх плечах;

2) *пропаганда викривленої історичної політики* – коли російська пропаганда спрямовує історичний наратив на створення фейкової історії єдиного "руського народу" та його "священної історичної місії", що вказує на спробу нав'язати ідеологію фашизму;

3) *нав'язування ідеї майбутнього з Московією* – коли кремль намагається переконати українців, що їхнє майбутнє можливе лише в співпраці з Росією, а не з демократичним світом;

4) *розповсюдження фейків, що дискредитують демократичний світ* - коли російська пропаганда активно поширює інформацію, що вчиняє дискредитацію демократичних цінностей та інституцій, з метою виправдати злочинні дії Росії⁴

5) *жорстка репресія за вираження української позиції* – коли режим на окупованих територіях використовує антилюдські та насильницькі методи для придушення будь-якої спроби виразити український національний ідентитет та незгоду з режимом.

Подібні Кремлівської хунти є спробою підриву української національної ідентичності та відновлення панування агресивної імперської ідеології в цих регіонах.

Для забезпечення впевненого захисту від впливу кремлівської злочинної влади на громадян інших країн, важливо враховувати кілька ключових аспектів. По-перше, це вимагає ретельного аналізу та моніторингу інформаційних джерел та медіа, щоб виявити дезінформацію та пропаганду, які можуть сприяти впливу зовнішніх сил. По-друге, важливо розвивати міжнародні зв'язки та співпрацю з іншими країнами, які також відчувають негативний вплив кремлівської влади. Об'єднання зусиль для обміну досвідом та координації заходів може зробити країни більш стійкими до зовнішнього впливу.

По-третє, варто звернути увагу на кібербезпеку та кіберзаходи. Використання інформаційно-комунікаційних технологій зробило світ більш зв'язаним, але це також створило нові загрози. Захист від кібератак та кібершпигунства може запобігти неповному контролю над інформацією та комунікаціями. По-четверте, важливо підтримувати ініціативи громадськості та громадянського суспільства, які відстоюють демократичні цінності та права людини. Громадські об'єднання, неправління організації, ініціативи активних громадян можуть створювати контрвагу впливовим режимам [17].

Остаточо, наймовірно важливо зрозуміти, що захист від впливу кремлівської влади вимагає системного підходу та спільних зусиль з боку всіх сфер суспільства, від уряду до громадян. У сучасному світі корупція, колабораціонізм і поширення прокремлівської пропаганди становлять серйозну загрозу для стабільності та суверенітету багатьох країн. Спостереження таких проявів є особливо тривожними, оскільки вони можуть призвести до зниження національного самосвідомості, підриву демократичних цінностей та втрати незалежності.

Важливо враховувати, що особливу небезпеку становлять такі прояви в системі освіти та виховання молодого покоління. Освіта має вирішальне значення

у формуванні цінностей, патріотизму та громадянської свідомості. Якщо прокремлівські наративи проникають в систему освіти, це може призвести до спотворення історичних подій, культурних цінностей і глибокого розуміння національної ідентичності. Позитивною новиною є те, що з 2022 року такі прояви стали менш поширеними порівняно з 2014 роком. Проте навіть із зменшенням кількості випадків, наведених вами, одиничні інциденти можуть мати серйозні наслідки, і, отже, важливо продовжувати вживати заходи для їх запобігання та виявлення.

Серйозна увага повинна приділятися наданню підтримки освітнім установам, вчителям і педагогам, які працюють з молодими людьми, щоб вони могли сприяти розвитку критичного мислення та медіаграмотності учнів. Заохочення об'єктивності, критичного осмислення історії та суспільних подій в навчальних програмах може великою мірою допомогти у запобіганні спотворення історичної правди та сприяти національній єдності.

Домінуюча аудиторія російської пропаганди охоплює не лише громадян Росії і російськомовних іммігрантів, але й російськомовних жителів інших країн. Ця аудиторія стала особливо важливою для Кремля у зв'язку з поширенням інформаційних технологій та зростанням впливу медіа на глобальному рівні. Російська пропаганда використовує вербальні технології соціально-психологічного впливу, щоб формувати певні переконання та уявлення в цій аудиторії [18].

Підсилюючи російськомовні медіа, Кремль намагається досягти своїх цілей у глобальному масштабі. Однак причини успішності російської пропаганди в цій аудиторії можуть бути пояснені такими факторами [32]:

- російські соціальні інституції вкладають значні зусилля у розвиток психолінгвістичних технологій для впливу на російськомовних слухачів. Це дозволяє їм бути більш успішними у створенні розрахованих на цю аудиторію повідомлень;

- кібербезпека на Заході стала більш ефективною у виявленні та запобіганні фейковим новинам та дезінформації на інших мовах, що допомагає зменшити результативність таких спроб;

- пропаганда Кремля має обмежені можливості стосовно психолінгвістичних інструментів для впливу на аудиторії, які спілкуються іншими мовами, і також бракує фахівців, здатних адекватно розуміти культурні особливості та мову різних країн.

До того часу, коли Росія розпочала повномасштабну війну проти України, кібербезпека демократичного світу не приділяла належної уваги і контролю російськомовним медіапотокам, що дало можливість пропаганді Кремля набувати впливу без обмежень. Методи інформаційно-психологічної війни представляють собою комплекс стратегічних підходів та тактичних дій, спрямованих на вплив на індивідуальну та масову свідомість об'єктів інформаційно-психологічного впливу з метою досягнення певних політичних, економічних або соціокультурних цілей. Одним з найважливіших і найпоширеніших інструментів цього виду війни є використання фейків.

Фейки в інформаційно-психологічній війні - це широкий спектр хибної, вигаданої або перекрученої інформації, яка може приймати форму текстів, фотографій, відеоматеріалів, аудіозаписів тощо. Їх мета полягає в створенні специфічного образу, який несе в собі змінену або неправдиву інформацію, та впливу на психіку та переконання цільової аудиторії. Фейки можуть бути простими та легкими для впізнавання, або вони можуть бути досить вишуканими та заплутаними, щоб змусити цільову аудиторію прийняти їх як правдиві.

У російськомовних інформаційно-комунікативних марафонах, пропаганда Путіна активно використовує фейки як основний інструмент інформаційно-психологічної війни. Це дозволяє їй створювати маніпулятивні історії, які можуть викликати реакцію публіки та змінити її погляди на події та явища. Використання фейків в цьому контексті є ефективним інструментом для формування

дезінформації та маніпулювання громадською думкою, зокрема в російськомовних спільнотах [19].

Дезінформація поєднує в собі пропаганду, фейкові новини, витік інформації, маніпуляції, фейковий медіаконтент. Складність феномену дезінформації проявляється у можливості його реалізації шляхом витоку інформації за допомогою кібератак, ролі дезінформації в інформаційній війні та серйозному впливі на суспільно-політичні процеси. Дослідники Ю. Бідзіля, Є. Соломін зокрема відзначають, що «дослідження випадків дезінформації дали підстави відзначити різноманітність способів її реалізації, в тому числі через новітні технології deepfake та фішингові атаки» [64, с. 258].

Пропаганда Кремля в своїх комунікативних стратегіях дійсно активно використовує прийом створення ідеологічної поляризації з метою впливу на сприйняття громадськістю та перетворення світогляду. Це досягається за допомогою маніпулятивного впровадження контрастних категорій "свій-чужий". Проходячи через призму цих контрастів, пропутінська пропаганда намагається перекрутити сприйняття світу і формувати образ взаємодії з оточуючим середовищем, щоб підтримати власну агенду.

Функціональні критерії структури пропаганди Кремля в полікультурному масовому комунікаційному просторі засновані на розпізнаванні маркерів маніпуляції, які свідчать про стратегічний характер комунікації та намір вплинути на ідеологію. Усі ці пропутінські російськомовні політичні інформаційно-комунікативні марафони містять вербальні маркери, які відзначаються маніпулятивним характером. Ці маркери відображають пряму наміреність сприйняття та переконань аудиторії, та відображають стратегії управління інформацією, зокрема позитивну самопрезентацію "своїх" і представлення опонентів у негативному світлі.

У російськомовних інформаційно-комунікативних потоках для досягнення лінгвокомунікативного впливу, який має маніпулятивний характер, часто

використовують тексти класичної та сучасної російської художньої літератури. Це різноманітні літературні форми, включаючи прозу, поезію, драму тощо, які містять різні засоби вербальної комунікації, що дозволяють створити глибокий емоційний зв'язок з аудиторією і впливати на її сприйняття подій та ідеології. Маніпулятивна сутність російськомовних інформаційно-комунікативних марафонів прокремлівської пропаганди на комунікативному рівні полягає в умисному спотворенні реальності через подання подій, думок, фактів тощо з метою прихованого соціально-психологічного впливу на свідомість і емоційну сферу аудиторії, щоб мотивувати обрану лінію мислення і поведінки [30].

Російськомовні ЗМІ використовують різні прийоми та техніки, щоб досягти цієї мети. Вони можуть розповсюджувати неправдиві інформаційні повідомлення, акцентувати увагу на певних аспектах подій, ігнорувати або приховувати інші факти, або використовувати лексичні та стилістичні засоби для створення певних асоціацій та емоцій у читачів або глядачів. У результаті таких маніпуляцій формуються заздалегідь визначені переконання і ставлення до реальних подій, що може вплинути на сприйняття та поведінку російськомовної аудиторії щодо обраного контексту чи ідеології. Цей маніпулятивний підхід дозволяє прокремлівській пропаганді створювати сприятливі умови для впливу на мислення та переконання аудиторії, формуючи її погляди на події та явища у відповідності до власних цілей та завдань.

Росія є складною та різноманітною країною з багатою історією та культурою. Сучасна політична ситуація в Росії та її відносини з іншими країнами, безперечно, викликають різні оцінки. Важливо пам'ятати, що в Росії, як і в будь-якій іншій країні, існують різні погляди і думки серед населення. Спроби маніпуляції інформацією та впливу на політику інших країн є реальними проблемами у сучасному світі. Багато держав, не тільки Росія, застосовують різні методи інформаційної впливової діяльності. Це підкреслює важливість критичного мислення, медіа-грамотності та дотримання демократичних цінностей у будь-якій

країні. У розв'язанні складних міжнародних проблем і в утриманні миру важливим є діалог, співпраця та зусилля всіх сторін. Прихильники демократії, прав людини і правопорядку розглядають можливості співпраці і дипломатичного вирішення конфліктів для досягнення стабільності та миру в світі [29].

Здійснення інформаційної впливової діяльності та розробка технологічного інструментарію для маніпуляції громадською свідомістю дійсно стали складною і досить актуальною справою в сучасному світі. Це стосується не тільки Росії, а й інших країн, інституцій та акторів, які використовують подібні методи для досягнення своїх цілей. Зокрема, розробка технологічного інструментарію включає в себе використання різних методів та стратегій для маніпуляції інформацією в мережі, створення вигаданих або викривлених історій, ефективного використання соціальних мереж і платформ для поширення дезінформації та інших форм впливу на громадську думку.

Для ефективної боротьби з такими явищами важливими є кілька аспектів. По-перше, підвищення медіа-грамотності серед населення та виховання критичного мислення, щоб люди могли розрізнати достовірну інформацію від дезінформації. По-друге, співпраця між країнами та міжнародними організаціями для виявлення та запобігання впливовій діяльності, яка порушує демократичні цінності. Нарешті, розвиток технологічних засобів для виявлення та боротьби з дезінформацією та кіберопераціями є також важливою складовою в цьому процесі. Збереження демократичних цінностей вимагає спільних зусиль та вивчення нових стратегій та підходів для боротьби з інформаційною впливовою діяльністю, яка може загрожувати демократії та правам людини [18].

Отже, можна припустити, що пропаганда Кремля найбільш ефективно діє під час інформаційних марафонів, оскільки вона використовує російськомовні технологічні засоби впливу на свідомість російськомовного населення. Крім того, за допомогою цифрових інструментів отруюються контент незалежних російськомовних медіа від країни-терориста. Тому на нашу думку, для боротьби з

терористичною державою необхідно не лише зміцнювати санкції проти неї, але і блокувати російськомовний контент в інформаційному просторі демократичного світу, що є одним із ключових способів впливу на цю державу.

Висновок до 1 розділу

Історія колабораціонізму в Україні свідчить про те, що ця тема має глибокі корені та важливий контекст. У різні історичні періоди колаборація в Україні набувала різних форм і мала різний вплив на суспільство. Розуміння історії колабораціонізму допомагає нам уникати повторення помилок минулого і розробляти більш ефективні стратегії для майбутнього.

Сучасні прояви колабораціонізму в інформаційному просторі включають в себе поширення дезінформації, кібератаки, маніпуляції громадською думкою та інші загрози інформаційній безпеці. Ці прояви можуть мати серйозний вплив на

стабільність та безпеку країни, і їх вивчення та контроль важливі для забезпечення національної безпеки.

Вплив колабораціонізму на інформаційну безпеку України потребує уваги та дій. Захист від інформаційних загроз вимагає співпраці між урядом, громадськістю та приватним сектором. Україна повинна розвивати і вдосконалювати свої кіберзаходи та політику інформаційної безпеки, щоб відстояти свої інтереси в інформаційному просторі.

Загалом, перший розділ надає базове розуміння колабораціонізму та його впливу на інформаційну безпеку України. Ця інформація буде важливою для подальшого розвитку досліджень і стратегій в цій області та для забезпечення стійкості та безпеки країни в сучасному світі, де інформація відіграє все більш важливу роль.

РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ КОЛАБОРАЦІОНІЗМУ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ УКРАЇНИ, ЯК ВИКЛИК ІНФОРМАЦІЙНІЙ БЕЗПЕЦІ ДЕРЖАВИ

2.1 Прояви колабораціонізму в українському інформаційному просторі

Унаслідок вторгнення з боку Російської Федерації частина території України стала під владою окупаційних сил. Міністерство, яке відповідає за реінтеграцію тимчасово окупованих територій України, регулярно оновлює перелік громад, які знаходяться в зонах збройних конфліктів або перебувають під тимчасовою окупацією, оточені ворожими військами або знаходяться в облозі. Тимчасово окупована територія визначається згідно міжнародного гуманітарного права як

територія, яка фактично знаходиться під контролем армії ворога, де вона забезпечує "ефективний контроль" (згідно зі статтею 42 IV Конвенції про закони і звичаї війни на суходолі) [29].

Згідно з частиною 7 статті 11 Закону України "Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України," тимчасово окупована російською федерацією територія України (тимчасово окупована територія) визначається як частини території України, де збройні формування російської федерації та окупаційна адміністрація російської федерації встановили та підтримують фактичний контроль, або де збройні формування російської федерації мають загальний контроль з метою встановлення окупаційної адміністрації російської федерації. За цим законом, на тимчасово окупованій території встановлюється особливий правовий режим (згідно зі статтею 4), але закони України залишаються в силі. Зокрема, діє Кримінальний кодекс України (КК України), який містить заборону співпраці з окупантами.

Багато українців, які залишилися на окупованій території і продовжують працювати, можуть бути у складному становищі, де їх виживання та безпека під загрозою. За женевськими конвенціями заборонено приймати заходи, спрямовані на створення безробіття чи обмеження можливостей працевлаштування для мешканців окупованої території з метою змусити їх працювати на користь окупаційної держави (відповідно до статті 52 Женевської конвенції від 12 серпня 1949 року про захист цивільного населення під час війни). Проте слід враховувати, що в умовах окупації українці можуть опинитися в ситуаціях, коли вони змушені працювати на російську федерацію, чи то через примус, чи внаслідок відсутності альтернатив.

Прикладом порушення міжнародного гуманітарного права окупантами є їхня діяльність в Енергодарі, де росіяни намагаються контролювати персонал Запорізької атомної електростанції (АЕС). Вони вчиняють викрадення та піддавають жорстоким побиттям працівників станції, а також готують станцію до

повної експлуатації російськими силами. Ситуація із працівниками атомної електростанції надзвичайно складна, оскільки вони не можуть залишити місто разом із іншими цивільними людьми, оскільки це може призвести до техногенної катастрофи. Одночасно окупанти вдаються до тортур до працівників станції [31].

Необхідно розглянути розрізнення між суб'єктами колабораційної діяльності та шпигунства. Згідно зі статтею 111-1 Кримінального кодексу України, суб'єктом цього злочину може бути тільки громадянин України, який добровільно сприяє державі-агресору. Наприклад, ОСОБА_1, яка перебувала в селі Синяк Бучанського району Київської області, свідомо та об'єктивно порушила закон та бажала нанести шкоду, розпочавши колабораційну діяльність, яка включала організацію та проведення політичних заходів та інформаційну роботу спільно з державою-агресором. Ця діяльність спрямована на підтримку держави-агресора та її збройних формувань і на уникнення відповідальності за збройну агресію проти України. Для здійснення інформаційної діяльності в співпраці з державою-агресором, ОСОБА_1 отримала дозвіл на вільне пересування територією села від військовослужбовців Збройних Сил Російської Федерації.

Під час окупації села Збройними Силами Російської Федерації, ОСОБА_1 публічно закликала місцевих жителів припинити опір та підкорюватися наказам представників ЗС РФ, закликаючи їх до співпраці з державою-агресором. Вона також активно поширювала інформацію на підтримку держави-агресора серед місцевого населення та отримувала гуманітарну допомогу від держави-агресора, яку розповсюджувала серед місцевого населення. Суд вважав, що ОСОБА_1 вчинила злочин, передбачений частиною 6 статті 111-1 Кримінального кодексу України [19].

У Миколаївській області перші військові підрозділи з Росії прибули на кінець лютого. Майже негайно вони зіткнулися з активним опором місцевого населення. Наприклад, на Баштанщині беззбройні люди створювали перешкоди на дорогах перед танками, щоб зупинити просування ворожих колон та дати можливість

нашим підрозділам територіальної оборони підготуватися до відпору. Проте важливо відзначити, що також було людей, які обрали сторону ворога.

За інформацією Валерії Власової, речниці Миколаївської обласної прокуратури, з моменту початку повномасштабної війни на Миколаївщині вже зареєстровано 74 кримінальних провадження за фактом державної зради, 48 проваджень за колабораційну діяльність, і ще 101 провадження за виправдання або заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України. На момент початку листопада вісім справ щодо державної зради та 15 справ щодо колабораціонізму завершено розслідування і передано до суду. Проте важливо зауважити, що це лише ті випадки, які вдалося виявити, і фактично таких випадків набагато більше. Таким чином, правоохоронцям ще потрібно багато роботи [32].

Важливо відзначити, що з березня 2022 року в Україні була введена кримінальна відповідальність за колабораціонізм. Запитання, чому це сталося лише зараз, а не в 2014 році, варто ставити до колишніх і нинішніх представників влади. Восьмий рік тому суспільство не визнало належну загрозу, яку представляла "п'ята колона". Тоді переважала думка, що з часом ця проблема сама вирішиться і все відновиться. Проте ця помилка лише підштовхнула ворогів до більш агресивних дій, і зараз ми платимо високу ціну за це. Тільки з початком широкомасштабного російського вторгнення до України більшість членів нашого суспільства нарешті виявила категоричний ворожнечу до колабораціонізму. Зараз немає місця жодному прояву терпимості до антиукраїнських висловлювань, проросійських поглядів або співпраці з російськими окупантами під керівництвом Путіна.

Сьогодні в суспільстві існує значний попит на справедливість та покарання винних за їхню роль у збройній агресії Росії. Це призводить до інцидентів, таких як підриг автомобілів чи будинків колаборантів на окупованих територіях. Однак на території вільної України, зокрема на Миколаївщині, протидія колаборації має ще більше важливості. Оскільки зрадники часто діють приховано, відокремити їх від

нормальних громадян серед великої кількості людей - завдання складне і не завжди досяжне [32].

На Миколаївщині однією з перших кримінальних справ, яка викликала значний громадський резонанс, стало затримання керівника Миколаївської окружної прокуратури. За інформацією Служби безпеки України, цей посадовець протягом тривалого періоду співпрацював із представниками російських силових структур. Він передавав їм інформацію про оперативну обстановку, паролі на блокпостах, результати обстрілів Миколаєва та інше. Завдяки своєму досвіду в правоохоронних структурах, цей посадовець дбав про свою безпеку і використовував посередників для комунікації. Проте СБУ змогла зібрати неоспоримі докази проти нього. Під час обшуків у нього вилучили мобільний телефон, комп'ютерну техніку та флеш-карти, на яких була інформація про його злочинну діяльність. Пізніше сам винний визнав свою провину та надав відповідні свідчення.

Ще однією важливою подією, яка викликала значний громадський резонанс, було затримання у червні поточного року завідувача кафедри Миколаївського інституту права Національного університету "Одеська юридична академія" Сергія Шубіна за фактом державної зради. Ця постать була відомою широкому загалу в Миколаєві, оскільки відкрито виражав свої погляди. Раніше він працював журналістом в одній з миколаївських газет, але потім обрав кар'єру в галузі освіти та став депутатом Миколаївської міської ради від однієї з проросійських партій. Навіть минулого року він опинився в "сепаратистському скандалі", пропагуючи серед студентів ідеї "руського миру". Його сторінка в соціальній мережі була наповнена посиланнями на російські ресурси і фотографіями з забороненою в Україні символікою. Проте ця ситуація не отримала широкого публічного осуду у ЗМІ, і його навіть не відправили з роботи, обмежившись лише доганою [60].

За інформацією Миколаївської обласної прокуратури, професор, який відзначався своєю схильністю до великодержавного шовінізму, у квітні цього року

вступив у злочинну змову зі співробітниками російських спецслужб з метою організації підривної діяльності проти України. Виконуючи завдання своїх кураторів з Москви, Шубін активно працював над антиукраїнською діяльністю, як практично, так і теоретично. Зокрема, він розробляв концепцію так званої "Миколаївської народної республіки". Він не обмежився лише теорією, але і активно практикував цю ідеологію. Він розробляв концепцію та плани фейкової республіки, включаючи символіку, урядові посади та пошук "надійних і фахових" кандидатів для них. Крім цього, він готував звернення до російської влади з проханням прийняти це вигадане "державоутворення" під своє крило.

Крім ідеологічних питань, колаборант також збирав і передавав російським загарбникам інформацію про розташування військових підрозділів Збройних Сил України та державних установ в Миколаєві. На його комп'ютері виявили листування з московськими кураторами та матеріали з ворожою символікою. Цікаво, що за свою "ідеологічну послухність" професор мав отримати не лише гроші, але й посаду в уряді цієї уявної "республіки" [51].

У другій половині червня, російські окупанти посилили обстріли Миколаєва, переходячи від систематичних ракетних обстрілів за допомогою РСЗВ "Град" та "Смерч", які тероризували місто ще з весни, до використання більш потужних ракет. Спочатку це були ракети "Онікс", але їхні запаси ворога обмежені, і тому вони перейшли на використання ракет із ракетних комплексів С-300. Як це пов'язано з колаборантами, ви запитаете? Є зв'язок. Фахівці стверджують, що ракети С-300 призначені для захисту від повітряних цілей, тому для їх використання проти наземних об'єктів потрібні певні модифікації. Без глибокого розгляду технічних аспектів важко розуміти, але важливо враховувати певні деталі. Оскільки ці ракети можуть мати невисоку точність, особливо на великій відстані, для нанесення точних ударів потрібне додаткове наведення. Експерти вказують, що одним із способів досягнення точності може бути встановлення спеціального пристрою поруч із ціллю. Проте для цього потрібно мати агента на місці подій. В

цьому випадку, коли мова йде про наведення або коригування вогню, зазвичай використовують місцевих колаборантів, а не працівників російських спецслужб.

Після того, як ворожа ракета вразила будинок відомого миколаївського бізнесмена та Героя України Олексія Вадатурського серед ночі, забивши його та його дружину під завалами, стало загальновідомою теорія, що в цьому дії коригувальника. Хоча поки що немає офіційного підтвердження цього припущення, розслідування триває.

У липні та серпні, коли кількість ворожих ракетних ударів з систем С-300 зросла і перевищила десяток щоденно, питання протидії коригувальникам стало надзвичайно актуальним у Миколаєві. Голова Миколаївської обласної військової адміністрації Віталій Кім навіть обіцяв винагороду у сумі 100 доларів за будь-яку інформацію, що сприятиме розкриттю коригувальників. Кім стверджував, що гроші тут не є головним мотиватором, оскільки більшість громадян відмовлялася від фінансової компенсації і добровільно подавала інформацію про потенційних зрадників та коригувальників. Також, в місті вживали різні надзвичайні заходи, такі як введення двадобової комендантської години та проведення оперативних розшукових заходів [31]. І результати цих заходів не змусили себе чекати - інформація про затримання осіб, яких підозрювали в держраді чи колабораційній діяльності, стала публічною і регулярно з'являлася в ЗМІ.

У липні 30-го числа прокуратура Миколаївської області оголосила про підозру 25-річному мешканцю Миколаєва, який передавав росіянам інформацію про розташування військових підрозділів Збройних Сил України. 2 серпня співробітники Служби безпеки України затримали жителя Миколаєва, який вказував ворожим ракетам інфраструктурні об'єкти в місті. 4 серпня був затриманий 33-річний житель обласного центру, якого обґрунтовано підозрювали в коригуванні ракетних ударів.

Існує багато подібних випадків. Звісно, щодо деяких з них наші спецслужби поки що не можуть розголошувати докладні подробиці. Також, деталі більшості

операцій з затримання не можуть бути розкриті. Проте, певні аспекти відомі. Наприклад, недавно Служба безпеки виявила та затримала жителя міста, який збирав інформацію щодо розташування Збройних Сил України. Однією з основних мет цього особи було коригування ракетних ударів, включаючи об'єкти Служби безпеки в Миколаєві [34].

В Миколаєві російські спецслужби не обмежуються окремими колаборантами, а намагаються створювати цілі агентурні мережі. Недавно гучність в суспільстві викликало затримання Олександра Сагайдака, керівника комунального підприємства "Миколаївська ритуальна служба", який паралельно очолював приховану ворожу групу.

За даними Миколаївської обласної прокуратури, одним з його завдань було створення потужної агентурної мережі. Він намагався залучити до неї своїх підлеглих, керівника іншого комунального підприємства та ще кількох мешканців Миколаєва, серед яких був старший оперуповноважений районного управління поліції. Згідно з даними слідства, всі вони були прибічниками "руського миру" і неодноразово виражали це в особистих розмовах та соціальних мережах. Керівник ритуальної служби збирав інформацію про військовослужбовців, працівників правоохоронних органів, складав списки загиблих українських захисників. Крім того, він надавав ворогові інформацію щодо об'єктів фортифікації поблизу обласного центру. Для контакту з московськими кураторами використовував анонімні акаунти в Telegram. Цікаво, що контррозвідка СБУ затримала Сагайдака прямо під час наради у мера міста 21 жовтня цього року. Під час обшуків за місцями роботи і місцем проживання правоохоронці виявили докази його злочинних дій, включаючи сховану переписку з російськими спецслужбами. Проте, під час судового засідання зрадник відмовився надавати пояснення.

За словами міського голови Миколаєва він переконаний, що його підлеглий, який співпрацював з окупантами, повинен бути покараний найсуворіше: "Звісно, суд винесе вирок, але на мою думку, за співпрацю з окупантами ця особа повинна

отримати найвищий покарання, оскільки її дії ставлять під загрозу життя невинних миколаївців". За словами першого заступника мера, Віталія Лукова, затримання Сагайдака не було для нього великим сюрпризом. Вже з червня Сенкевич відсторонив цю особу від участі в апаратних нарадах, де обговорювалися питання функціонування міста. Спілкування з чиновником було обмежено на рівні посадових обов'язків, так як з самого початку конфлікту його підозрювали в можливій співпраці з ворогом [51].

Ще одну агентурну мережу намагався створити 27-річний мешканець Миколаєва спільно зі своєю матір'ю. Вони зв'язалися з адміністратором одного з телеграм-каналів, який діє на користь російських спецслужб. Перше завдання для цієї "сімейної команди" полягало в створенні відеоролику, який містив матеріали, що спрямовані проти України. Зрозуміло, що текст ролика був підготовлений іншими людьми. Після виконання завдання колаборанти отримували гроші, які перераховувалися на банківську карту. Проте на щастя, ця "сімейка" не скоро зможе вибрати гроші з банкомату, оскільки суд вирішив тримати їх під вартою без можливості внести заставу. Це стосується також і багатьох інших осіб, які співпрацювали з ворогами.

Протягом майже п'яти місяців повномасштабної війни Росії в Україні українці дізнались імена і прізвища осіб, які відкрито підтримували "русский мир", вітало російську окупацію у своїх містах, а ще гірше, приймали пропозиції росіян і призначались на обіцяні посади, ставши колаборантами. Наприклад, колишній народний депутат України Олексій Ковальов підозрюється у державній зраді і сприянні ворогам, організовуючи вивезення солі та зерна з окупованої Херсонської області в Росію. Більше того, він вступив до складу окупаційного "уряду" Херсонської області, де обійняв посаду "заступника голови уряду з питань сільського господарства". І існує вже достатньо подібних історій, щоб підкреслити важливу роль колаборантів у процесі окупації українських міст і сіл [44].

У квітні секретар Ради національної безпеки і оборони Олексій Данилов анонсував, що в Україні найближчим часом буде розроблено і оприлюднено реєстр осіб, які співпрацюють з окупантами. За даними Служби безпеки України на липень, чат "єВорог" отримав близько 1500 заявок, які стосуються можливих колаборантів. У той же період часу Національне агентство з питань запобігання корупції також відіграє активну роль у виявленні осіб, що співпрацюють з ворогом. На даний момент у наявності є база даних з інформацією про 245 посадових осіб, які можуть надавати допомогу російським окупантам. Крім того, в парламенті розглядається питання щодо конфіскації майна колаборантів на користь держави.

"Ми разом з Росією" – це колабораціоністська організація, яка активно функціонує на окупованій Росією території Запорізької області в Україні та отримує підтримку від російської влади. Її часто охарактеризовують як "інтеграційний рух". Організація виступає за приєднання цього регіону до Російської Федерації та бере активну участь у підготовці "референдумів" щодо анексії окупованих українських територій. Її діяльність координується партією "Єдина Росія" і "Загальноросійським народним фронтом", який очолює Володимир Путін. "Ми разом з Росією" активно взаємодіє з російською владою регіонів, які взяли на себе "патронат" над Запорізькою областю. Заявляючи про свою діяльність, цей рух вказує, що надає необхідну гуманітарну допомогу та медикаменти Запорізькій області, а також надсилає кваліфікованих працівників для відновлення звичайного життя [35].

У липні 2022 року рух "Ми разом з Росією" розпочав формуватися на окупованій Запорізькій області. Вони анонсували створення Громадських рад та просили всіх зацікавлених приєднатися. Перший громадський штаб руху було відкрито наприкінці липня 2022 року. У серпні, на в'їзді до Запорізької області, встановлено дорожній знак з написом області російською мовою та логотипом "Ми разом з Росією". На початку липня в окупованій Херсонській області відбувся форум "Ми разом з Росією", завершившись створенням Громадської палати

Херсонської області. У серпні був зафіксований напад партизанів біля штабу руху в Бердянську.

5 вересня штаб руху в Енергодарі було атаковано двома українськими безпілотниками. 7 вересня голова руху оголосив, що Запорізька область проведе референдум щодо приєднання до Росії 4 листопада. Того ж дня штаб руху в Мелітополі було підірвано. 20 вересня 2022 рух звернувся до голови окупаційної адміністрації Запорізької області із проханням провести "референдум про приєднання до Росії". Вони вважають, що це допоможе відновити мир у регіоні та зупинити агресію з боку українського уряду [59].

На початку повномасштабної війни, в березні і квітні, декілька колаборантів стали жертвами різних судових чи насильницьких дій. Наприклад, 2 березня на Луганщині був застрелений Володимир Струк, який очолював Кремінну та мав кримінальні справи за своїми діями, що спрямовані на порушення територіальної цілісності України. Згідно з радником глави МВС Антоном Геращенком, Струк перейшов на сторону проросійських сил та був визнаний "зрадником" і вбитий у воєнний період. 14 березня в Донецькій області був ліквідований командир бойовиків "ДНР" Тарас Гордієнко, відомий як "Клуні". Подібні випадки розправи над колаборантами також мають місце в Херсоні, де 20 березня було вбито Павла Слободчикова, колишнього помічника Володимира Сальдо, який обіймає посаду очільника окупаційної адміністрації області в даний час.

У місті був ліквідований проросійський блогер Валерій Кулешов, який обіймав посаду помічника "заступника голови окупаційної адміністрації області". У червні в Харківській області був ліквідований "глава адміністрації" селища Великий Бурлук Євген Юнаков. 11 серпня в Старобільську Луганської області було ліквідовано колишнього начальника місцевої податкової інспекції Аскяра Лайшева, який в окупації став "начальником МРЕВ". На День Незалежності України, "мера" селища Михайлівка Івана Сушка вбили у Запорізькій області. Сушко перебував на посаді близько чотирьох місяців, а перед цим працював тамадою та служив у

Десантно-штурмових військах Збройних сил України. 27 серпня в тому ж селищі був знайдений мертвим від повішання "керівник" місцевої поліції Андрій Рижков [41].

26 серпня в Бердянську підірвали "заступника голови місцевої ДАІ" Олексія Колесникова. Він вижив після вибуху, але пізніше помер у лікарні. 28 серпня на Херсонщині був застрелений народний депутат Олексій Ковальов, який обирався від "Слуги народу". Він прибув на окуповану територію на початку війни і виявився прихильником "руського миру". Окупанти призначили його "заступником голови адміністрації з сільського господарства", і він відомий своєю діяльністю, спрямованою на тиск на місцевих фермерів та вивіз солі та зерна з області. Його машину підірвали в червні, а в серпні він був ліквідований.

16 вересня в Луганську та Бердянську було вбито кількох колаборантів. В "ЛНР" підірвали "генерального прокурора" Сергія Горенка та його заступницю Катерину Стегленко, які загинули внаслідок вибуху в будівлі. В Бердянську було вбито "заступника голови адміністрації" міста Олега Бойка та його дружину Людмилу Бойко, яка займалася підготовкою до "референдуму". Подружжя колаборантів було знайдено мертвими в гаражі власного будинку. Також цього ж дня херсонські колаборанти могли приєднатися до числа загиблих. До адміністративних будівель міста був завданий удар, але місцеві гауляйтери Кирило Стремоусов та Катерина Губарева дивом вціліли. Питання про те, чи може Україна мати відношення до цих атак, залишається невирішеним.

Була розглянута Схема окупаційної влади в Херсонській області, в яку внесли загалом 685 представників російської влади, російських військових та місцевих колаборантів. В ході перевірки цієї схеми проведено аналіз 405 осіб. З цих осіб встановлено достатні підтвердження приналежності до окупаційної влади було знайдено у відношенні 142 осіб, що складає 59,17% від загальної кількості перевірених. У відношенні 39 осіб (16,25%) були знайдені згадки у різних джерелах,

однак ці згадки не були досить переконливими для підтвердження їх приналежності до окупаційної влади.

Щодо 59 осіб (24,58%) не було знайдено жодних підтверджень їхньої приналежності до окупаційної влади. Зараз же, серед 165 осіб, які були перевірені вибірково та були присутні на попередній версії схеми, встановлено достатні підтвердження приналежності до окупаційної влади було знайдено у відношенні 103 осіб, що становить 62,43% від їхньої загальної кількості. Згадки у різних джерелах були знайдені щодо 42 осіб (25,45%), проте ці згадки не були достатньо переконливими. У відношенні 20 осіб (12,12%) не було знайдено жодних підтверджень їхньої приналежності до окупаційної влади [58].

Загальною кількістю перевірених осіб 405, встановлено достатні підтвердження приналежності до окупаційної влади було знайдено у відношенні 245 осіб (60,49%). Згадки у різних джерелах знайдено щодо 81 особи (20%), але ці згадки не були переконливими. У відношенні до 79 осіб (19,51%) не було знайдено жодних підтверджень їхньої приналежності до окупаційної влади. В ході перевірки було виявлено помилки щодо 67 осіб (16,54% від усіх перевірених).

Імовірно, для створення цієї схеми було використано базу даних Миротворець. Далі проводилося докладне дослідження для ідентифікації колаборантів, які були включені до схеми. Джерелами інформації стали новини та звіти від місцевих мешканців Херсона. Загалом, з 453 осіб, які були включені до схеми, аналізовано 111 осіб, що становить приблизно 25%. З цих 111 осіб 98, або близько 88% від аналізованих осіб, вже були включені до бази Миротворець. Залишалось 13 осіб, які не були включені до цієї бази, але серед них 4 особи були згадані в новинах як колаборанти. Щодо інших 26 осіб із зазначених для аналізу, не було знайдено відкритих джерел, які б підтверджували їхню співпрацю з окупаційними військами.

Багато українців відзначали зневагу, з якою російські еліти ставилися до своїх українських колег, особливо під час "єри" Януковича і компанії. Однією з причин

цього ставлення можна вважати повну продажність українських чиновників і правоохоронців на різних рівнях влади. Навіть після проведення лustrації певних посад було заблоковано для колаборантів, це не заважало їм балотуватися та перемагати на виборах. Ці люди протягом років підлазились до Кремля, наближаючи російські рішення щодо необхідності "захисту російськомовних" на українських теренах. І переконаність у можливості успішної російської "спецоперації", ймовірно, надавала їм сміливості здійснювати відкриті дії. Наприклад, колишній депутат Андрій Деркач в 2014 році був частиною Партії регіонів, яку вже заборонили, і голосував за закони, що обмежували права громадян. Проте, пізніше він двічі знову обрався в Раду як мажоритарник. У 2020 році Міністерство фінансів США ввело санкції проти нього як "російського агента" через його втручання в вибори в Сполучених Штатах [35].

Багато з російських впливових постатей в Україні, таких як Ілля Кива, Андрій Портнов та Віктор Медведчук, виявились не настільки корисними для Росії, як це могло б здатися. Вони можуть бути б схожі на "відвертих блазнів," але їхня діяльність на користь ворога не була настільки успішною, як це може здаватися в Кремлі. Росія очікувала, що після повномасштабного вторгнення в Україну це буде "легкою прогулянкою," аналогічно до Криму, коли багато місцевих силовиків та влада перейшли на бік Росії. Але справи розвиваються не так, як сподівалася Росія. Самі очільники міст та депутати, яких часто вважали проросійськими, активно протистоять окупації, незалежно від того, чи це на півдні, на сході чи на півночі України. Та колаборантів все одно не бракує.

На окупованому Донбасі до влади після 24 лютого 2022 року прийшов Леонід Пасічник, колишній полковник луганського СБУ, який зрадив свою присягу. В "ДНР" міським ватажком став Денис Пушилін, колишній аферист "МММ". Після вторгнення російських військ у Мелітополь (Запорізька область) владу "організували" під керівництвом Євгена Балицького, колишнього народного депутата і колишнього представника "Опоблоку". Самопроголошена мер

Мелітополя — колишня депутатка Мелітопольської міськради, представниця "Опоблоку" Галина Данильченко, допомагає йому в управлінні містом.

Численні члени "ОПЗЖ" та колишні "регіонали" виявилися на боці противника на Херсонщині, включаючи Володимира Сальда в Херсоні, Павла Філіпчука в Каховці та Андрія Клочка в Генічеську. За словами Павла Лисянського, директора інституту стратегічних досліджень та безпеки, без створених мереж колаборантів Російська Федерація не змогла б захопити Херсон та швидко продовжити свій наступ на сході України в перші дні повномасштабного вторгнення. "Російські консульства та дипломати, ймовірно, виконували функції представників російської зовнішньої розвідки, здійснюючи пошук колаборантів та агентів впливу... Я вважаю, що процес вербування тривав упродовж усього 2021 року", - наголошує він [37].

Здається, що всі правоохоронні органи в Україні зосереджують увагу на виявленні та розслідуванні випадків колаборації. Згідно інформації, наданої Офісом генерального прокурора, за останній рік було зафіксовано 4 454 подібних факти. На момент 15 лютого 2023 року було порушено справи проти 1 109 осіб. З цих справ 940 вже були передані до суду, а 290 колаборантів отримали вироки, а четверо були засуджені у відсутності. Ці справи охоплюють широкий спектр колабораційної діяльності, включаючи виразну підтримку ворога в соціальних мережах, відхилення факту російської збройної агресії та зайняття посад у владі, підконтрольній окупантам. Поліція активно реєструє ці інциденти та проводить розслідування, наголошує Мар'яна Рева, речниця Національної поліції. На початок 2023 року поліція провела 2,3 тисячі розслідувань щодо колабораційної діяльності.

Протягом останнього року Державним бюро розслідувань було розпочато 210 справ щодо колаборантів серед колишніх українських чиновників. Також, було зареєстровано 1033 розслідування стосовно правоохоронців, які перейшли на бік ворога. Служба безпеки України (СБУ) наразі веде більше ніж 2000 розслідувань, у яких майже тисяча осіб вже були повідомлені про підозру. Серед них є колишні

депутати і чиновники, які виразили підтримку російським окупантам та пропонували свою допомогу в війні проти України, повідомив речник Служби безпеки України Артем Дехтяренко [42].

Експерт Олександр Черненко зауважує, що проникнення ворожих агентів в українські силові структури та спецслужби вже не є рідкістю, і виявлення їх серед середнього і нижчого персоналу відбувається практично щомісяця. Наприклад, у січні було відомо про затримання працівника СБУ у Запоріжжі, який співпрацював з РФ, а до цього було затримано агента РФ в Харківському управлінні СБУ. Такі приклади свідчать про досить високий рівень проникнення ворожих агентів в українські служби безпеки та правоохоронні органи.

За словами виконавчого директора Українського інституту майбутнього, Вадима Денисенка, кількість правоохоронців, які стали колаборантами у 2022 році, була значно меншою, ніж на початку російської агресії в 2014 році. Він наголошує, що порівняно з 2014 роком, ситуація суттєво покращалася. На початку вторгнення РФ в Україну відсоток правоохоронців, які стали колаборантами, був мінімальним. Такі люди завжди існують у суспільстві, і неможливо передбачити, хто з них може виявитися зрадником в майбутньому.

Цікаво, що російським спецслужбам завжди цікавили не лише впливові особи, але й звичайні громадяни, навіть якщо на перший погляд вони не мають доступу до цінної інформації, документів чи фінансів. Прикладом є історія одного з мешканців Херсонщини, який потрапив у сферу інтересів ФСБ Росії у 2020 році. Ця особа була затримана прикордонниками РФ під час спроби виїзду до окупованого Криму. Російські служби намагалися змусити її співпрацювати за допомогою психологічного тиску та погроз родичам цієї особи.

Нещодавно в Одесі було розкрито цілу мережу агентів ФСБ Росії. За інформацією Служби безпеки України, громадяни України, яких завербували російські агенти в окупованому Криму, займалися розвідуванням місць розташування стратегічно важливих об'єктів в оборонно-промисловому комплексі

України та координували ракетні удари Росії на критичну інфраструктуру в Одеському регіоні, включаючи енергетичні підприємства. Громадян України, які залишилися на окупованих територіях, змушують працювати для окупантів шляхом погроз та обману. Наприклад, особи, які подають заявки на компенсацію за завдані шкоди майну в Маріуполі, викликаються на допити [40].

Окупанти намагаються встановити зв'язок цих осіб з їхніми родичами, які перебувають на контрольованій Україні території, та змушують їх співпрацювати з окупантами. На Запорізькій атомній електростанції російські військові проводять фільтраційні заходи та застосовують морально-психологічний тиск на українців. Їм пропонують приймати російські паспорти та укладати трудові договори з "Росатомом" під загрозою важких наслідків в Україні, включаючи ув'язнення.

З першого дня початку великої війни, група "Детектор медіа" веде список медійників і публічних осіб, які висловили підтримку повномасштабному вторгненню Росії, включаючи їх на "Дошку ганьби". Зі своїми реєстрами зрадників і колаборантів також працюють громадські рухи "Чесно". У всьому цьому списку є багато медійників. Однак за вісім майже місяців вдалося висунути підозру лише восьми представникам медіа. Імена цих підозрюваних не вказані в відповіді Управління інформаційної політики Офісу Генерального прокурора, але ми дізналися їх з інших джерел. Літом Національна рада з питань телебачення і радіомовлення закликала Верховну Раду надати їй повноваження для анулювання ліцензій телекомпаній, які підтримують колаборацію, за спрощеною процедурою перевірки. Проте наразі компанії, звинувачені в колабораціонізмі, не несуть відповідальності. Можливість покарання в цьому випадку обмежується лише окремими особами.

Головний редактор газети "Донецьк вечірній" та кореспондент газети "Донецький кряж" отримали повідомлення про підозру за згаданою статтею у відсутність. За даними слідства, їм пред'явлено підозру у тому, що вони перейшли на сторону проросійських сил, обійнявши посаду виконувача обов'язків "головного

редактора" газети "Приазовский рабочий", яка видавалася в Маріуполі, Донецька область, у співпраці з окупаційною адміністрацією. Підозрювані працюють в інтересах Росії, окупаційної адміністрації та збройних формувань, допомагаючи агресору уникнути відповідальності за вторгнення в Україну. Один із них - Олександр Дмитрієвський, який віддавав перевагу співпраці з медіа проросійських терористів і підтримував проросійських бойовиків з 2014 року, очоливши видання "Донецьк вечірній", колектив якого відмовився співпрацювати з окупантами [36].

Іншу підозру отримала громадянка України, яка раніше працювала кореспонденткою на українському телеканалі "TV7 Маріуполь". За інформацією Офісу генерального прокурора, після окупації частини Донеччини вона перейшла на бік ворога і погодилася працювати на каналі "Маріуполь 24", який був запущений окупантами. Ім'я цієї особи - Ірина Єфремова. У підозрі є посилання на дванадцять відеосюжетів, які Єфремова створила і опублікувала на YouTube-каналі "Маріуполь 24" у вересні 2022 року. Серед цих сюжетів можна виділити "Храбрі жінки Маріуполя", "Парад для одного ветерана" і "Виставка моделей військової техніки в МГУ".

Додатково в кінці жовтня видали публічну інформацію про підозру одному іншому медійнику з Маріуполя на ім'я Андрій Кіора, хоча в повідомленні Офісу генерального прокурора про нього немає згадки. Ці дві справи наразі перебувають під веденням Донецької обласної прокуратури. Запорізька обласна прокуратура подала два обвинувальні акти щодо медійників. Один із них стосується журналіста з видання "Бердянск ЗаVтра", якого обвинувачують у державній зраді та колабораціонізмі (частина 5 статті 111-1 та частина 2 статті 111 Кримінального кодексу України). Імовірно, ця справа стосується Кирила Койнова.

В повідомленні Офісу генерального прокурора зазначається, що цей житель Бердянська обійняв уявну посаду заступника мера Бердянська з питань зовнішньої, внутрішньої політики та масових комунікацій. Він організував поширення інформації через проросійський телеграм-канал та згодив програму на місцевій

радіохвилі, яке було захоплено. Це радіо надає інформацію про дії незаконно утворених органів влади в Бердянську. За даними Служби безпеки України, пропагандист організував "святкування" "Дня Росії" в Бердянську та мовлення на захопленому росіянами місцевому радіо "Азовська хвиля", де він поширює прокремлівські наративи та легітимізує окупаційну "мерію" та "поліцію" [42].

Три інші особи, які підозрюються в колабораціонізмі, працювали на луганських телеканалах і обвинувачуються за частиною 6 статті 111-1 Кримінального кодексу України.

Перший з них - Леонард Свідовський, колишній співробітник Луганського обласного державного телебачення і заслужений журналіст України. Він зараз обіймає посаду менеджера в "ДТРК Луганської народної республіки," контрольованої "міністерством зв'язку" окупованої "республіки". Під час вторгнення, Свідовський, будучи ведучим і редактором суспільно-політичних програм на телеканалі "Луганск 24," виробляв та поширював антиукраїнські телепрограми та публікував їх в інтернеті. Він підтримав дії агресора та поширює вміст, який дискредитує українську владу та армію.

Друга особа - Сергій Колесников, інший колишній працівник Луганської ОДТРК, який від березня 2022 року був головним редактором каналу "Луганск 24" і підозрюється в тому, що він допомагав агресору на цій посаді. Чоловік виступає обличчям сепаратистського телеканалу, готує та схвалює сюжети, веде телепрограми з антиукраїнським змістом та впливає на формування інформаційної політики каналу. Третя особа - Дмитро Кривов, який також працює на каналі "Луганск 24." Він є ведучим програм з антиукраїнським змістом та бере участь у радіоефірах пропагандистських програм, які поширюють дезінформацію та виправдовують дії російської армії [37].

У березні Херсонська обласна прокуратура висунула підозру проти відомого блогера Кирила Стремоусова, звинувачуючи його в державній зраді (за частиною 1 статті 111 Кримінального кодексу України). Прокуратура стверджувала, що

Стремоусов «прагне здійснити психологічний тиск на людей з активною проукраїнською позицією» та надає допомогу агресорам, використовуючи свої журналістські навички. Проте, 9 листопада стало відомо, що Кирило Стремоусов загинув у дорожньо-транспортній пригоді. Хоча російські медіа та інші неофіційні джерела повідомили про його смерть, офіційне підтвердження цього факту ще не надійшло. Поки ця обставина не буде офіційно визнана, справу щодо Стремоусова не можна закрити.

2.2 Засоби та платформи поширення колабораціоністської інформації

З 24 лютого по 16 вересня Державне бюро розслідувань розпочало розслідування 123 справ, пов'язаних з "колабораційною діяльністю", у яких підозрюють 333 особи. На Харківщині, в недавно звільнених населених пунктах з початку вересня, проведено перевірку близько семи тисяч жителів, з яких 16 осіб є підозрюваними у співпраці з окупаційною владою. Співробітники правоохоронних органів, які були одними з перших, що розпочали роботу на визволених територіях, здійснюють стабілізаційні заходи та проводять "зачистку" території. Це включає в себе пошук осіб, які співпрацювали з окупантами. Поліцейські та інші правоохоронці відвідують кожен будинок, запитують про потреби, розповсюджують гуманітарну допомогу, збирають інформацію і шукають тих, хто підтримував окупантів. Це взаємодія з місцевим населенням з метою швидкого збирання доказової інформації про злочини, вчинені російською армією, а також отримання відомостей про зрадників, колаборантів, мародерів та інші правопорушення, які сталися на території [38].

"Детектор медіа" продовжує свій спеціальний проєкт, присвячений медійникам, які власноручно, без будь-якого тиску, вибрали розповсюджувати російську пропаганду на тимчасово окупованих територіях. Наші попередні публікації стосувалися медіаколаборантів з Херсона та Запорізької області. Цей

матеріал розглядає тих, хто обрав роль поширювачів російської пропаганди в Донецькій області після повного вторгнення.

Російська окупація Донецької області триває практично десять років, і російський вторгнення призвело до анексії нових територій у Донецькій області. Після початку російського наступу, більшість українських медіа в Донецькій області намагалися негайно евакуювати свої журналістські бригади, враховуючи досвід подій 2014 року. Проте в деяких містах евакуація виявилася важливою і тривалою процедурою. Це особливо стосується Маріуполя, де українські журналісти залишилися ще протягом весни і літа 2022 року, перетинаючи російські контрольні пункти. Однак деякі з них залишилися в місті і почали працювати на користь ворога. Починаючи з 2022 року, російські окупанти запустили власні медійні канали та газети тільки в Маріуполі, і деякі місцеві журналісти стали колабораціоністами, працюючи на них.

До подій вторгнення 2022 року в Донецькій області існувало десять телеканалів, з яких найбільше було представлено в Маріуполі. За словами Наталії Шах, представниці Національної ради з питань телебачення та радіомовлення, серед них було три місцевих телеканали - "Маріупольське телебачення" (МТБ), "ТВ-7" і "Сигма", а також один регіональний канал "Донбас". "Три з цих каналів належали Ахметову. "ТВ-7" є муніципальним каналом, і його фінансування забезпечується місцевими владами. Крім цього, була міська газета "Приазовский рабочий", яка також належала Ахметову. Крім того, існували декілька веб-сайтів, окрім "0629", які також були у власності Ахметова", - зазначає Анна Мурликіна, головна редакторка онлайн-видання "0629.com.ua".

На інформаційному фронті ведеться боротьба з дезінформацією і пропагандою, і вже було заблоковано понад півтори тисячі ворожих ресурсів. Про це Національна поліція України повідомила в Телеграмі через Укрінформ. За допомогою чат-ботів в Телеграмі користувачі мають можливість повідомляти про ворожі дії на території нашої держави, а також про виявлену пропаганду та

дезінформацію, як зазначено в повідомленні. Повідомляється, що кількість користувачів, які були обмежені доступом до заблокованих ресурсів, складає 15 мільйонів осіб. За весь період функціонування каналу, до якого приєдналися практично 150 тисяч учасників, було подано понад 3 200 000 скарг на різні інформаційні ресурси, що належать окупантам. Загалом було успішно заблоковано 1500 ресурсів, які мали приблизно 15 мільйонів аудиторії. Крім цього, окремо було заблоковано 3178 публікацій, які виправдовували військові злочини та загибель мирного населення України, як підкреслює поліція [43].

Також було відзначено, що існує ще один чат-бот, призначений для виявлення ворожих міток і техніки, і на нього, протягом 18 березня, надійшло 44 тисячі повідомлень.

Цей спеціальний бот в Телеграмі називається "Народний месник" і знаходиться за посиланням https://t.me/ukraine_avanger_bot. В користувачів є можливість повідомляти про виявлені ворожі мітки, техніку, військових окупантів, акти мародерства та місця розташування неспрацьованих снарядів. Згідно з інформацією станом на 18 березня, через цей бот було надіслано понад 44 тисячі повідомлень.

Правоохоронці висловили вдячність громадянам за співпрацю і закликали долучитися до зазначених Телеграм-каналів для спільного вигнання ворога з української землі, підкресливши, що перемога на нашій стороні. Також було нагадано, що 26 лютого кіберполіція створила телеграм-канал "StopRussiaChannel | MRIYA" за адресою <https://t.me/stoprussiachannel> та телеграм-бот за посиланням <https://t.me/stopdrugsbot>, які сприяють протидії проросійській пропаганді та дезінформації, дозволяючи надсилати скарги на небезпечний контент у соціальних мережах. Принцип роботи полягає в тому, що користувачі надсилають у бот посилання на спільноти, які вони вважають небезпечними під час воєнної агресії. Після цього надається оцінка контенту, і користувачі каналу можуть подавати скарги на ворожі ресурси.

Центр протидії дезінформації при Раді національної безпеки і оборони України (РНБО) виявив три взаємопов'язані інформаційні операції, які спрямовані на дискредитацію діяльності Олени Зеленської, дружини Президента, та спроби створити негативне уявлення про неї перед міжнародною та національною аудиторією. Згідно з аналітичним звітом, наданим до ЗМІ, ці операції, головним чином, спрямовані на припинення міжнародної підтримки України [39].

За даними експертів, в рамках цих операцій було зафіксовано поширення фейкової інформації, включаючи повідомлення про те, що перша леді витратила нібито 40 тисяч євро на шопінг у Парижі, про те, що фінансова допомога від Республіки Польщі була використана недоцільно для створення благодійного фонду "Olena Zelenska Foundation", і також про гуманітарну допомогу, яка, за виглядом, була надана українцям у фірмових пакетах від Louis Vuitton Paris.

Зазначається, що ці операції мають загальну кількість переглядів понад 4 мільйони. Враховуючи схожість у часовому розташуванні кампаній, використання подібних методів маніпуляцій та засобів поширення дезінформації, можна припустити, що дискредитація Олени Зеленської є послідовним етапом кампанії "Чорна діра", за словами Центру протидії дезінформації.

У рамках дезінформаційної кампанії, спрямованої на дискредитацію Зеленської, Центр виявив характерні риси розповсюдження дезінформації, які властиві російській федерації. Перша операція спочатку розвивалася в французькому сегменті Twitter, а потім отримала поширення в російському сегменті Telegram. Проте наступні операції мали обернений характер: спочатку вони виникли в Telegram, а потім поширилися в міжнародному сегменті Twitter. Центр вважає, що це було зроблено з метою "підкреслення правдивості" інформаційних операцій при поширенні дезінформації серед російськомовного населення.

Крім того, для створення та поширення фейкових матеріалів та повідомлень були використані нові джерела, серед яких ворожі інформаційні ресурси, що

намагались імітувати українські, такі як "ХМАРА" та "Укропский Фреш", а також білоруський ворожий ресурс "Шкварка News". За даними Центру протидії дезінформації, використання цих нових ресурсів не було спрямоване на збільшення загального охоплення аудиторії в Україні та Білорусі. Вони вважають, що, незважаючи на видимий зміну об'єкта дискредитації (чи то Президента, чи то першу леді), основна мета, яку переслідували ворожі інформаційні ресурси, лишається незмінною: припинення надання допомоги Україні та дискредитація її в очах міжнародних партнерів [44].

Експерти Центру вказують на те, що "оманлива" зміна об'єкта дискредитації полягає в тому, що незалежно від того, чи дискредитують Президента чи першу леді, основним об'єктом дискредитації залишається Україна та допомога, яку їй надають партнери. Такий висновок Центр підтверджує тим, що інформаційні операції поширювали ті ж самі наративи, а саме: Україна - корумпована країна; західна допомога розкрадається; українські високопосадовці не компетентні.

Крім того, у поширенні цієї кампанії брали участь ті ж самі основні суб'єкти, включаючи російського пропагандиста Владимира Солов'єва, а також ворожі інформаційні ресурси "Украина.ру" та "Кремлёвская прачка". За даними Центру протидії дезінформації, ця інформація свідчить про те, що всі інформаційні операції, описані вище, є частиною широкомасштабної дезінформаційної кампанії з метою дискредитації України. Нагадаємо, що Національна рада України з питань телебачення та радіомовлення і Центр протидії дезінформації уклали меморандум про співпрацю з метою спільної боротьби з пропагандою та дезінформацією.

Під час моніторингу інформаційного простору, спрямованого на виявлення загроз національній безпеці, Центр протидії дезінформації (ЦПД) виявив ворожий проросійський Telegram-канал. Цей канал веде інформаційно-психологічну операцію (ІПСО), використовуючи відеоконтент з передової з метою створення суспільних напружень та дестабілізації внутрішньої безпеки України. Основною діяльністю цього Telegram-каналу є поширення відео, де українські

військовослужбовці показані на лінії фронту. Багато відеоконтенту є аутентичним, оскільки він збирається з соціальних мереж військових ЗСУ, таких як історії в Instagram і публікації в TikTok. Але час від часу з'являються фейкові відео, які імітують відеозаписи українських військових і мають деструктивний характер [50].

Крім того, інші ворожі інформаційні ресурси часто використовують відео цього Telegram-каналу для дискредитації військово-політичного керівництва України. Хоча аудиторія цього Telegram-каналу відносно невелика, відео, які він публікує, отримують велику кількість переглядів завдяки репостам іншими ворожими інформаційними ресурсами, що створює загрозу національній безпеці України. Під час аналізу даного ресурсу, Центром було встановлено специфічну методику поширення дезінформації, яка полягає в використанні водяного знака. Цей підхід має стратегічне значення, оскільки допомагає ворожому Telegram-каналу приховувати свою природу та виглядати як типові українські канали, збільшуючи рівень довіри до своїх публікацій.

Прикладом дезінформації, яку цей Telegram-канал регулярно поширює, є відеоматеріал від 6 грудня 2022 року, в якому нібито військовослужбовці Збройних сил України скаржаться на командування, погане забезпечення та наявність т.зв. польських найманців (рис. 2.1).

У відеоматеріалі, що як заявляється, знятий поблизу міста Бахмут, зображено позиції українських військових, а також осіб у військовій формі Збройних Сил України, які приховують свої обличчя, опускаючи їх вниз або використовуючи балаклави.

Рисунок 2.1 – Скріншот опублікованого відеоматеріалу

Центр протидії дезінформації (ЦПД) прийшов до висновку, що вказане відео є частиною інформаційно-психологічної операції (ІПО), орієнтованої на дискредитацію Збройних Сил України, міжнародних партнерів і політичного та військового керівництва України. Крім того, джерела, що розповсюджували цей матеріал, намагалися імітувати українські інформаційні ресурси. На основі проведеного аналізу діяльності зазначеного ворожого Telegram-каналу, ЦПД вирішило повідомити Міністерство оборони України, зокрема Управління забезпечення реагування на кризові ситуації та інші компетентні органи. Також було встановлено постійний моніторинг зазначеного Telegram-каналу для оперативної реакції на інформаційні загрози національній безпеці та зменшення негативного впливу на інформаційне середовище України [39].

Без сумніву, основним стратегічним напрямком ворожої інформаційно-психологічної діяльності в Україні є досягнення перемоги в війні. Незважаючи на те, як Росія може змінювати свої стратегічні цілі на полі бою (ми знаємо, що це розпочалося з планів захоплення Києва та зміни керівництва країни), стратегічна

мета інформаційно-психологічної операції залишається незмінною. У рамках цієї стратегічної інформаційно-психологічної операції виконується велика кількість оперативних та тактичних завдань. Ми повинні бути готові до того, що ворожі інформаційні атаки в цьому напрямку будуть зростати, особливо коли наші перемоги на фронті стають більшими. Один з прикладів може бути вказано в наведеному повідомленні від Служби безпеки України або в повідомленнях, які надходять військовим на передовій (рис. 2.2).

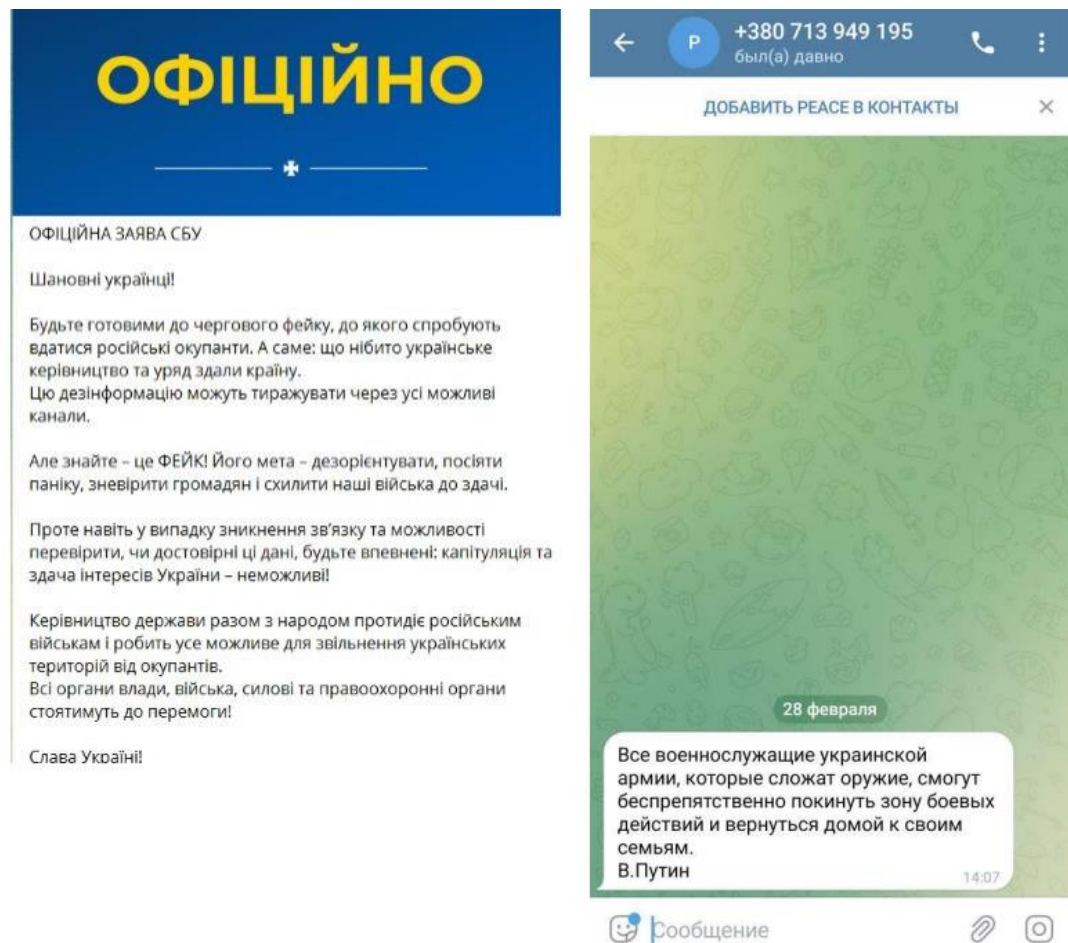

Рисунок 2.2 – Стратегічна ІПСО “Поразка України”

Стратегічна інформаційно-психологічна операція "Україна не вдавалася" має на меті переконати населення держави у тому, що Україна зазнала зради, страждає від слабкості та неспроможності владних еліт і інституцій забезпечити гідне життя людей. У рамках цієї операції розробляються різноманітні заходи, спрямовані на

різні цільові аудиторії. Крім того, ця інформаційно-психологічна операція є частиною загальної інформаційної кампанії, проведеної Росією на міжнародному рівні. Для Росії важливо переконати демократичний світ в тому, що Україна є "недостатньою державою", яка не може існувати самостійно. Цим чином, Росія сподівається виправдати свою агресію [44].

Наприклад, у соціальних мережах, таких як Facebook, тролі використовуються для розповсюдження певних повідомлень під публікаціями, які ніяк не пов'язані з темою цих повідомлень (рис. 2.3).

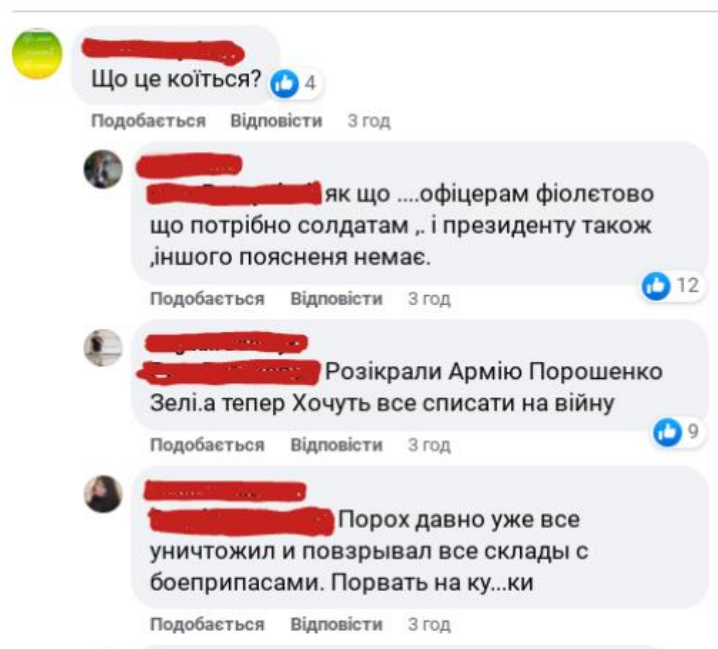

Рисунок 2.3 – Стратегічна ІПСО “Україна не відбулась”

Не слід робити помилку і вважати, що Україна вже повністю перемогла в цій інформаційно-психологічній операції. Наприклад, усі "танці" навколо питання надання або ненадання зброї Німеччиною, заяви щодо "неадекватності" Президента, плани щодо замірення – це, в основному, складові частини цієї спеціальної операції.

Спеціальна інформаційна операція "73 проти 25" виникла на основі розколу в українському суспільстві під час виборів Президента в 2019 році, коли були

опубліковані рейтинги кандидатів. Щодо того, чи рейтинги були підганяні під цю операцію чи планувальники адаптувалися під реалії виборчого процесу, залишається відкритим питанням. У цьому випадку російські спецслужби використали наявний розкол суспільства, поглибили його та зберегли його після виборів. Важливо зауважити, що ця операція триває і досі, незважаючи на закінчення виборів. Більше того, політичні сили в Україні, що протистоять цій операції, іноді беруть в ній участь настільки активно, що іноді важко розрізнити, де закінчується політичний вплив на аудиторію і починається ворожий вплив [45].

Ворогу вдалося перевести цю інформаційно-психологічну операцію з рівня оперативних і тактичних дій до рівня стратегічних. Більшість зусиль українських сил протидії в цьому випадку були неефективними. Суспільство не об'єдналося, і в найближчій перспективі цього не передбачається. Навпаки, заклики до "мочити" опонентів час від часу не припиняються. В інформаційному просторі України глибоко закріпилися руйнівні етикетки, такі як "порохоботи", "зелебобіки". Проблема полягає в тому, що більшість явищ - політичних, культурних, економічних, воєнних - в нашій державі сприймаються через призму інформаційно-психологічної операції "73 проти 25". Навіть активна фаза війни не призвела до полегшення цієї ситуації (рис. 2.4).

29 травня 2021 р. · 🌐

Президент України Володимир Зеленський завжди був патріотом своєї країни, хто би що не говорив.

Коли почалася на сході України війна з російським окупантом, Володимир Зеленський разом зі своєю командою (95 квартал) регулярно возили волонтерську допомогу бійцям, які захищали українську землю.

Деяка кількість людей винить Володимира в тому, що він будучи (артистом_коміком) насміхався з України. ДУРНІ ви! Володимир лише разом зі своєю командою показував вам Баранам, що ви є СТАДО, яке 30 років приводило до влади злочинців, які вас відразу після президентських виборів, грабували, вбивали і знищували Україну, як державу. Продаючись за гречку, ви маєте усі розуміти, що у вас мізерний розум, який думати не вміє! Він лише дає вам сигнал аплодувати, і вигукувати ГАНЬБА_ЗРАДА_БАНДУ ГЕТЬ, а ось зібратися в одне ціле та працювати на користь своєї країни, у ваших мізках не хватає сірої речовини.

Вірю в те, що Президент України Володимир Зеленський зможе змінити Україну, і якщо гаранту потрібна буде допомога, ВІН ЇЇ ОТРИМАЄ від своїх виборців, яких на сьогоднішній день стало в рази більше ніж було у 2019 році.

Слава Україні 🇺🇦 🙌.

👍 2,4 тис. 1 тис. коментарів Поширили: 56

Вчора о 18:36 · 🌐

Їде Порошенко в закордони, щоб просувати інтерес України, переконувати, аргументувати. Як високоякісний дипломат і переговорник їде, і що? З кожної праски крякають придворні моськи... в пресі заголовки "Порошенко пробує виїхати...". Угу... Боти бісуються, старі фейки переливаються, "прості люди" охкають і культивують пролетарську ненависть...

Вертається Порох - не лише купа корисних переговорів і зустрічей провів, так ще й за одну техніку для ЗСУ домовився іншу викупив. І що? А нічо - усі піч колупають.

Ей, організми, Зеленський же казав, що вертатися мають із результатами для політики, економіки чи оборони? Казав. Порох результати привіз? Привіз. Ну? Вийдіть, скажіть гарне слово - це ж для нашого спільного (!) успіху! Це ж і є єдність трушна... Угу. Аж бігом біжать...

А багато глашатаїв, крикунів і триндунів за викликом сьогодні пояснюють людям, що нардеп від Зеленського, Олексій Ковальов, на Херсонщині зрадив Україну? Отож.

Уявіть, якби народний депутат Європейської Солідарності зрадив країну і став колаборантом - 1+1 порвало б на хом'яки, "єдиний інфомарафон" в екстАзі бився б, "які ЄСівці погані..." А що там як про Ковальова? Шось кажуть? А це ж депутат президентської партії і фракції... він своїми діями псує карму президентську - реагуйте ж! Угу... ну-да, ну-да...

От і маємо контраст. Але цей допис не про справедливість... І не про те, що наше суспільство надалі вірить в усіляку хрін і не вірить в очевидне. Допис про те, що всупереч усьому ГО Справа Громад збирає гроші притомних громадян, фонд Порошенка до кожної ВАШОЇ гривні додає ще одну. Допис про те, що МИ РАЗОМ знаходимо, купуємо і доставляємо потрібні для збройників агрегати.

Цей допис про те, що сьогодні перемога України стала ближча на 24 пікапи. І далі буде... Завдяки ВАМ.

Рисунок 2.4 – ІПСО “73 vs 25”

"Корисні ідіоти" - це найбільш неприємний аспект участі в інформаційно-психологічній операції, коли звичайні користувачі Інтернету стають об'єктами маніпуляцій і провокацій. Особливо вразливі є емоційно нестабільні люди, які легко піддаються впливу. "Корисні ідіоти" реагують на висловлювання тролів і ботів, коментують їх ідеї. Але найгірше те, що вони приймають точку зору маніпуляторів і поширюють нав'язані повідомлення, намагаючись представити їх як свої власні. Наприклад, ось коментар від реальної людини (не тролля), який містить настільки багато ворожих думок, що можна було б назвати цей коментар "розголошенням маніпуляційних методик" (рис. 2.5):

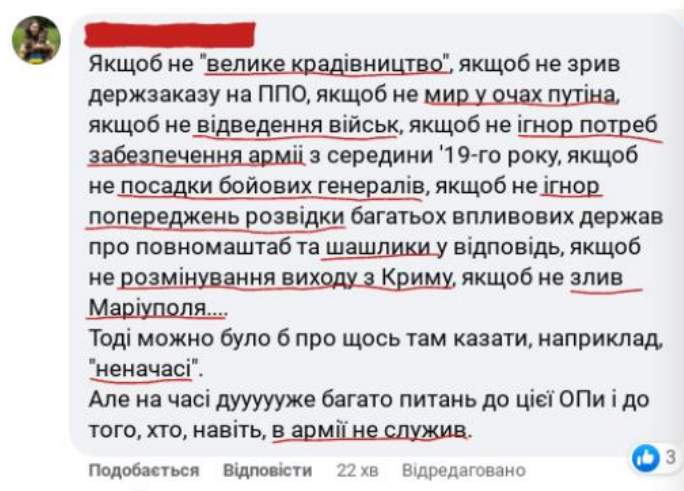

Рисунок 2.5 – Коментар категорії "Корисні ідіоти"

Багато відомих осіб беруть участь у реалізації цієї інформаційно-психологічної операції в українському інформаційному просторі. Для популяризації своїх політичних наративів вони використовують різні засоби [55]:

- всі доступні медіа-ресурси, включаючи телеканали, YouTube-канали, веб-сайти, соціальні мережі та інше;
- реклама для поширення своїх ідей та повідомлень;
- використання адміністративного ресурсу для забезпечення підтримки та популяризації своїх політичних інтересів;

- використання політичних та бізнесових зв'язків для досягнення своїх цілей.

Конфлікт "73 проти 25" спричинив настільки глибокий розкол в українському суспільстві і настільки успішно досягає своїх цілей, що важко визначити, де закінчується вплив ворожих сторін і починається робота ворожих спецслужб. Часто суперечка між сторонами набуває виразних рис ворожого втручання.

Інформаційна спецоперація "Влада проти командування ЗСУ" була розпочата ворогом ще до початку широкомасштабного наступу російської армії в Україні. Ворожі сили впроваджували кілька запланованих тактичних інформаційно-психологічних операцій з метою перетворення їх на операції на оперативному та стратегічному рівні. Проте не всі атаки ворога зуміли досягти цієї стратегічної мети. Однією з таких операцій, яка на даний момент не набрала стратегічного значення, є "Влада проти ЗСУ" [52]. До того, що дана інформаційно-психологічна операція була задумана до початку широкомасштабного вторгнення, можна зробити висновок на основі двох повідомлень, які з'явилися в інформаційному просторі серед лютого, після публікації інтерв'ю Президента України на сайті РБК-Україна. Ось витримка з цього інтерв'ю, з якої було взято цитату для цих повідомлень (рис. 2.6):

РБК - УКРАЇНА

КРАЇНОЮ   ЗЕЛЕНСЬКИЙ ЗАЯВИ   ДОНБАС НОВИНИ   МАРІУПОЛЬ НОВИНИ   ХАРКІВ НОВИНИ   КИЇВ НОВИНИ

Все інше – це розповіді, популістські заяви. Наші двісті тисяч озброєних професійних людей – це все, що є в реальності. Хоча це й чимало, порівняно з багатьма європейськими країнами. Всі це визнають.

Сьогодні вже ні в кого немає стовідсоткової впевненості, що завтра з ними нічого не трапиться. Навіть якщо вони знаходяться в тому чи іншому союзі. У багатьох з'явилися сумніви. Однак, крім теоретичних речей, закликів, законів, постанов парламенту, є дуже прагматична історія. Ми можемо збільшити армію в два-три рази, але тоді, наприклад, не зможемо будувати дороги. Для нас це проблема.

Тому якщо ви, наші партнери, говорите, що це наші спільні цінності, то давайте і витратити на них разом. І ні, це не альтруїзм, це про те, що завтра і на вас підуть. Підуть і далі, після

Рисунок 2.6 – Уривок з інтерв'ю Президента України на сайті РБК-Україна

Як ми бачимо, у тексті інтерв'ю немає жодних провокативних або зрадницьких виразів. Однак видерта цитата про стан доріг була використана із вилученням з контексту для подальшого використання в інформаційно-психологічній операції. Ось перша інтерпретація цієї цитати (рис. 2.7):

Рисунок 2.7 – Провокативна інтерпретація уривку інтерв'ю Президента України на сайті РБК-Україна

Це фраза взята з висловлювання Президента Зеленського, яка була видерта з контексту і використовується досі як показник державної зради та відмови від українських інтересів. В цьому випадку ми маємо справу з маніпуляцією: цитата є неповною, оскільки в ній відсутнє слово "наприклад," яке вказує лише на частину проблеми, використану для ілюстрації. Таким чином, меседжі цієї інформаційно-психологічної операції формуються з використанням цієї неповної цитати (рис. 2.8). Ми не стверджуємо, що сайти, з яких були взяті приклади, працюють безпосередньо на замовлення [46]. Це можуть бути публікації, які отримали підтримку від "корисних ідіотів," що реагують на "гарячі" теми.

Рисунок 2.8 – Спекулятивна вирізка

Проте, на нашу думку, тема "Влада проти ЗСУ" ще неодноразово вибухне в українському інформаційному просторі. Ворог використає будь-яку можливість, щоб підрізати зв'язок і довіру між політичним та військовим керівництвом країни. Це стосується навіть низьких стандартів в українському журналізмі, на що нам шкода.

Свідченням того, що російські інформаційні війська слідкують і використовують ЗМІ та соціальні мережі України для планування своїх спецоперацій, слугують такі цікаві публікації з російського телеграм-каналу. Ці публікації можна розглядати як частину методичок ГРУ (рис. 2.9).

Меседжі тут більш прямолінійні, і вони впливають через відсутність достовірної інформації та спричинення емоційного виснаження в аудиторії. Деякі факти, що свідчать про успішну реалізацію стратегічних цілей інформаційної операції "ЗСУ проти армії РФ", включають [48]:

- розвідувальні служби найбільш впливових країн світу невірно оцінили потужності ЗСУ та армії РФ і дезінформували уряди своїх країн;
- уряди країн-членів НАТО відмовили Україні у наданні необхідного озброєння до та на початкових етапах повномасштабного російського вторгнення;
- перші години та дні повномасштабної війни супроводжувалися шоком і панікою, що були спричинені, серед іншого, хибними уявленнями про силу

російської армії та постійним очікуванням її блискавичних перемог, наявністю прихованих ресурсів та нерозкритими можливостями на початку наступу.

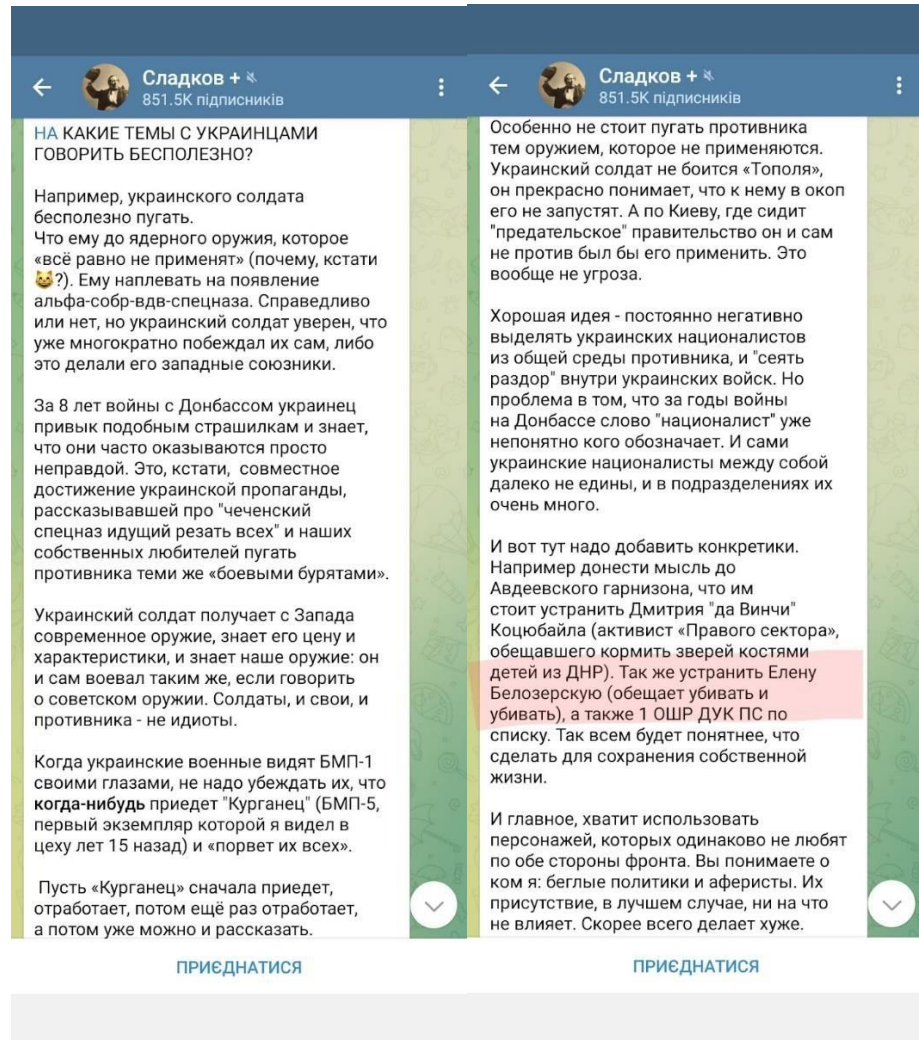

Рисунок 2.9 – Публікації російського телеграм-каналу

Серед досягнень цієї інформаційно-психологічної операції є кілька аспектів, які виявилися проти Росії [53]:

- РФ, перебуваючи власному викривленому інформаційному полі, недооцінила значущість своєї армії та значно переоцінила спроможності ЗСУ;

- різке і фатальне "падіння з висоти," до якої підняла російська пропаганда "другу в світі армію," серйозно пошкодило престиж Росії та її армії в очах світової спільноти;

- силу ЗСУ та великий талант військового командування спричинили несподіваний ефект, що дало можливість досягти успіхів в перші дні війни та надихнуло наших воїнів і всю суспільність загалом.

Цей міф про непереможність армії РФ та неспроможність ЗСУ був остаточно зруйнований і буде зіпсований назавжди у день нашої перемоги над ворогом, в що ми всі глибоко віримо.

2.3 Міжнародний контекст співпраці в боротьбі з колабораціонізмом

Багато країн у своєму законодавстві вважають колабораціонізм злочином проти своєї держави і зрадою. Залежно від масштабів завданої шкоди, національні закони передбачають покарання, які можуть включати довгострокове ув'язнення або навіть смертну кару. У березні 2022 року Верховна Рада України прийняла два закони, які розширили відповідальність за колабораційну діяльність в умовах воєнного стану. Це означає, що особи, які співпрацюють з ворогом на шкоду своїй державі або її союзникам та беруть участь у переслідуванні патріотів країни, можуть бути піддані правовому переслідуванню.

Країни, чиї території були окуповані, стикаються з проблемою взаємодії своїх громадян з окупантами, сприяння їх військовій або політичній діяльності на окупованих територіях та іншими подібними ситуаціями. Це негативне явище зазвичай називається "колабораціонізмом". У сучасних умовах, враховуючи війну та часткову окупацію України, виникає потреба в науковому розгляді цього поняття, зокрема на юридичному рівні. Вивчаються визначення та ознаки колабораціонізму, проводяться спроби встановити юридичну відповідальність для колаборантів, які діють на тимчасово окупованих територіях України. Це стає

важливим аспектом для забезпечення національної безпеки України, і проблематика злочинної співпраці та інших форм взаємодії громадян України з російськими окупантами потребує подальшого наукового, зокрема юридичного, аналізу [25].

Після Другої світової війни в різних державах були розглянуті сотні тисяч справ, пов'язаних із колабораціонізмом. Держави діяли відповідно до своїх інтересів та були також тиснуті переможцями в цьому питанні. Наприклад, мирна угода між Італією та союзниками включала положення про прийняття "всіх необхідних заходів" для затримання та суду над особами, яких підозрювали у воєнних злочинах, а також громадянами союзних держав, яких обвинувачували в державній зраді або співпраці (колаборації) з ворогом під час війни. Важливо відзначити, що поняття "колабораціонізму" та його межі, які визначалися в судових процесах, залишалися нечіткими.

У різних країнах Європи, таких як Норвегія, Данія, Нідерланди, Бельгія та Франція, близько 170 тисяч колаборантів були ув'язнені після Другої світової війни. З них близько 11 тисяч осіб були засуджені до смертної кари, і близько 2,5 тисяч осіб були реально страчені. Ці масштабні судові процеси та покарання свідчать про серйозну реакцію країн на колабораційну діяльність під час війни. Зокрема, в Норвегії було розглянуто надзвичайно велику кількість справ про державну зраду - близько 90 тисяч справ. Це становило приблизно 4% від загального населення країни. Це свідчить про серйозність питання і важливість притягнення колаборантів до відповідальності за їхні дії під час війни [46].

Справді, в СРСР була значно більша кількість справ, які стосувалися власних громадян-колаборантів, ніж німецьких воєнних злочинців. Це було пов'язано з політикою радянської влади щодо боротьби з "ворожою співпрацею" під час війни. Велика кількість громадян була арештована і притягнута до відповідальності за підозру в колаборації з німецькими окупантами. Крім того, багато з цих арештів та судових процесів відбувалися на заході України. Це було частиною стратегії

радянської влади відновити свій вплив на цих територіях, які перебували під німецькою окупацією. Радянська влада намагалася покарати тих, хто співпрацював з окупантами, і відновити контроль над цими регіонами. Особи, які здійснювали колаборацію на тих територіях, які увійшли до складу СРСР після нападу на Польщу у 1939 році, могли бути важче покарані, оскільки радянська влада розглядала їхню діяльність як ще більше зрадницьку через їхню колаборацію з іншими окупантами.

Схожі ситуації спостерігалися і в більшості країн Азії після закінчення Другої світової війни. У цих регіонах, зокрема в Китаї, було виявлено активну роботу і швидке відкриття справ щодо місцевих колаборантів, скоріше ніж щодо японських воєнних злочинців. Протягом лише двох років після завершення війни в Китаї було порушено понад 25 тисяч справ щодо осіб, які співпрацювали з японськими окупантами. Подібно до інших країн, влада в Азії бажала покарати тих, хто брав участь у колаборації з окупантами, та відновити контроль над своїми територіями. Це також відображало загальний національний патріотизм і бажання покарати тих, хто підтримував іноземні окупанти в період війни[57].

Південна Корея дійсно виявилася виключенням у контексті розгляду справ колаборантів після Другої світової війни. У 1947 році був розроблений закон про покарання "антинаціональної поведінки", але він не отримав підтримки від американського уряду, який тоді контролював Південну Корею. Це було пов'язано з тим, що більшість кваліфікованих кадрів на високих посадах в країні, які керували державою, мали деякий рівень співпраці з японською окупаційною владою під час японської окупації Кореї. Ситуація змінилася лише в 1948 році, після закінчення військового управління США в Південній Кореї. Тоді корейський уряд прийняв закон і створив Спеціальний слідчий комітет, який розглядав справи тих, хто підтримував окупантів під час японської окупації. В загальному було розглянуто 293 справи колаборантів. Цей крок відображав зусилля відновити національну

самостійність та покарати тих, хто співпрацював з японською окупаційною владою на території Південної Кореї.

Так, справді, попри створення Спеціального слідчого комітету в Південній Кореї для розгляду справ колаборантів, еліта та поліція, які залишалися на посадах інститутів влади, продовжували перешкоджати його діяльності. Це було пов'язано з тим, що багато з цих посадовців самі співпрацювали з окупаційною владою під час японської окупації. У результаті діяльність Спеціального слідчого комітету призвела до виносу вироків лише в 78 із 293 справ, які були розглянуті. Коли комітет було розпущено в 1949 році, корейський Верховний Суд, під політичним тиском, призупинив виконання виданих вироків. Ця ситуація свідчить про складність і політичну чутливість питань, пов'язаних із розглядом справ колаборантів та відновленням справедливості після війни в Південній Кореї [47].

Дана інформація підтверджує, що питання щодо колаборації з окупаційним урядом Японії в Азії залишалося актуальним протягом багатьох років після Другої світової війни. У 2008 році на основі досліджень і аналізу медіа та архівних документів був опублікований список під назвою "Енциклопедія колаборантів," в якому зазначено 4776 осіб, які співпрацювали з окупаційним урядом Японії в різних азійських країнах. На основі цієї роботи у 2004 році був прийнятий закон про розслідування антинаціональної поведінки в період правління Японської імперії. Цей закон був спрямований на розслідування і встановлення відповідальності за колаборацію та іншу антинаціональну діяльність в період окупації Японією різних азійських країн. Ця ініціатива свідчить про важливість встановлення правди та відновлення справедливості в контексті історії та національного пам'яті.

Виправдуємо, що питання відповідальності за колабораціонізм завжди мало політичне забарвлення, і це впливало на процеси судового розгляду і покарання. Політичні фактори та інтереси, такі як відновлення влади, внутрішні і міжнародні відносини, інші політичні обставини впливали на вибірковість встановлення відповідальності за колабораціонізм. Це може призвести як до

надмірної поспішності в розгляді справ і видачі вироків, так і до невинуватої відкладеності правосуддя. Крім того, справи колаборантів і покарання за них часто створювали розкол у суспільстві, оскільки деякі групи підтримували покарання, вважаючи його необхідним для відновлення справедливості, тоді як інші вважали це за переслідування або викривлення історичної пам'яті. Ці суперечності і розходження в думках щодо відповідальності колаборантів можуть мати довготривалі наслідки для суспільства і його сприйняття історії.

У Франції під час розгляду справ колаборантів і судів над ними, окрім впливу на державні інтереси, також враховувалися інші фактори та аспекти. Деякі з них включали [53]:

- одні з колаборантів активно допомагали німецьким окупаційним властям у їхній політиці екстермінації єврейського населення. Вони брали участь у рейдах, обшуках, та інших діях, спрямованих на затримання та депортацію євреїв, і, звісно, були розглядані як зрадники;

- колаборанти виконували функції, що допомагали утримувати владу Віші та німецьких окупантів і пригнічувати французький рух опору. Це включало в себе злочини проти людяності, розглядані як зрада;

- колаборанти, які брали активну участь у репресіях проти політичних опонентів або придушуванні демократичних свобод, також розглядалися як зрадники;

- до справ колаборантів включалися злочини проти людяності, такі як вбивства, насильство і тортури, які вони допускали або спонсували в рамках своєї співпраці з нацистськими окупантами.

Загалом, суди та рішення щодо амністії враховували широкий спектр дій і злочинів, вчинених колаборантами, і підходи до розгляду справ могли варіюватися залежно від конкретних обставин та інтересів правосуддя. Правильно вказано, що відсутність чіткого визначення злочину "колабораціонізму" ускладнює питання справедливого покарання та веде до розмінювання судових рішень. В перші роки

після війни, коли справи по колабораціонізму найбільш активно розглядалися, суспільство спрагло жорстких покарань, а держави використовували ці справи з превентивною метою. Вони бажали залякати суспільство та запобігти будь-якій майбутній співпраці з "ворогами".

Проте з плином часу фокус пересунувся на практичні аспекти, такі як перенаселення в'язниць, витрати на утримання ув'язнених, можливості судової системи витримувати таке навантаження, потребу в робочій силі та перспективи відновлення суспільства та реінтеграції засуджених. Ця зміна акцентів відображає баланс між потребами справедливості, покарання та потребами соціальної реабілітації ув'язнених, а також ефективного управління правопорядком і витратами.

В Бельгії після Другої світової війни масовий розгляд справ колаборантів призвів до серйозної проблеми перенаселення в'язниць. У 1945 році близько 50 тисяч осіб, які очікували на суд, були утримані в в'язницях, призначених для значно меншої кількості осіб. Ця ситуація створила кризу в утриманні та управлінні ув'язненими. Для подолання цієї проблеми держава була змушена шукати альтернативні рішення. В одній із таких альтернатив, щоб полегшити перевантажену судову систему, стало створення воєнних та спеціальних судів. Ці суди можуть бути більш спроможні у розгляді великих обсягів справ, пов'язаних із колаборацією під час війни [54]. Також, альтернативи судовому розгляду можуть включати амністію для деяких категорій колаборантів або інші форми альтернативного покарання, спрямовані на реінтеграцію цих осіб в суспільство.

Справді, в повоєнній Франції і в інших країнах були проведені процедури лustrації, спрямовані на очищення державного апарату та судових систем від колаборантів. У Франції тисячі поліцейських, суддів і державних службовців були відсторонені від посад шляхом застосування адміністративних процедур, які включали догани, звільнення, звільнення з позбавленням пенсії або направлення справи в суд. Схожі заходи були прийняті і в інших країнах, наприклад, в

Нідерландах, де мерів, поліцейських та інших посадовців звільнювали або позбавляли громадянства і власності за "вступ на воєнну службу іноземної держави". У подальших роках, коли акцент перейшов на відбудову функціонування держави і соціальну реабілітацію колаборантів, були впроваджені механізми помилувань, амністій та пом'якшення вироків. Це було спрямовано на сприяння реінтеграції цих осіб в суспільство та відновлення нормального функціонування державних структур.

В Об'єднаному Королівстві після Другої світової війни було засуджено лише невелику кількість осіб за співпрацю з ворогом. Засуджені включали переважно військовослужбовців та британських громадян, які мешкали за кордоном під час війни. Вони були засуджені за дії, які включали передачу військової інформації або участь у ворожій пропаганді, і ці дії розглядалися як "державна зрада". Також деякі засуджені були обвинувачені за порушення законодавства про національну оборону (Defense Regulations). Основна причина такого обмеженого числа засуджених полягала в тому, що територія Об'єданого Королівства не була захоплена під час війни, і тому було менше випадків співпраці з ворогом порівняно з іншими країнами, де окупація створила більші можливості для колаборації [48].

У Франції після Другої світової війни було засуджено значну кількість осіб за співпрацю з ворогом. Загалом, було засуджено 125 тисяч осіб, з яких 5 тисяч були засуджені за державну зраду. Поняття "державна зрада" включало різні дії, такі як носіння зброї, змова з іноземною державою з метою ведення збройних дій проти Франції, змова з ворогом держави з метою переходу його на територію Франції, постачання ворогові озброєння, людської сили, коштів, провіанту, ослаблення моралі французьких збройних сил, кореспонденція з ворогом, надання іноземній державі інформації, що становить дипломатичну таємницю, особою, яка має офіційний доступ до неї, надання будь-яким громадянином Франції чи іноземцем іноземній державі інформації "таємниці національної оборони", включаючи військову, політичну, економічну та промислову інформацію.

У Франції, окрім засудження осіб за державну зраду, також існував злочин, який називався "національним безчестям." Цей злочин включав активну участь у "колабораційному" уряді Віші, членство в організаціях, які підтримували цей уряд, та пропаганду в його інтересах. Покаранням за цей злочин була конфіскація всього майна та позбавлення громадянських прав, безстрокове позбавлення права обіймати певні посади в органах влади або на підприємствах, а також права займатися професійною діяльністю. Засуджені за "національне безчестя" також могли бути оголошені в догану, звільнені без збереження пенсії, а їхні справи могли бути направлені до правоохоронних органів для розслідування інших злочинів. Близько 50 тисяч осіб було засуджено за цей злочин, але майже 80% з них були амністовані до 1957 року [49].

Спадщина повоєнних "чисток" "колабораціоністів" у Франції залишається болючою для французького суспільства. Повоєнне переслідування за колаборацію мало за мету відбудувати державу на нових цінностях, а також відсторонити політично "невартісних" громадян від впливу на повоєнну політику держави. Однак судові розгляди підозрюваних у співпраці з ворогом критикувалися за вибірковість, затримки у розгляді справ та непослідовність у винесенні вироків. Після агресивної кампанії переслідування "колабораціоністів" у 1950-х роках у Франції, суспільні настрої швидко змінилися в напрямку примирення та прощення. Ця зміна ставлення стала частиною загального процесу в Західній Європі, де після війни суспільства поступово намагалися відновити єдність та забути про минулі розбрати.

Окрім переслідування за державну зраду, Бельгія та Нідерланди впровадили аналогічні злочини "непатріотичної поведінки" за французьким зразком, за які могли бути встановлені санкції у вигляді обмеження громадянських прав та заборони обіймати посади та займатися професійною діяльністю.

У Нідерландах близько 405 тисяч осіб, що становили 7% дорослого населення країни, були обвинувачені в "непатріотичній поведінці". Також були проведені "чистки" серед державних службовців та працівників органів місцевого

самоврядування. У Бельгії санкції застосовувалися, зокрема, проти тих, хто був членом колабораційних партій та соціальних, культурних і економічних організацій, що підтримували окупаційний режим. У Нідерландах були звільнені половина мерів міст та 2 тисячі офіцерів поліції. Загалом близько 60 тисяч осіб були позбавлені громадянства Нідерландів з конфіскацією майна через їх участь в іноземних збройних формуваннях, і ще 20 тисяч жінок, заміжніх за чоловіками, які були засуджені за співпрацю з ворогом, також втратили громадянство Нідерландів [54].

У Бельгії та Нідерландах переслідування за економічну співпрацю з ворогом було проблемним. У Бельгії близько 60 тисяч осіб, які були насильно змушені працювати на окупаційну владу, були обвинувачені в економічній співпраці з ворогом. Розслідування за обвинуваченнями в економічній співпраці щодо підприємців вимагало вилучення документів підприємств та часто призводило до тимчасової конфіскації майна або товарів. Однак бізнес-еліти пролобіювали запровадження концепції "крайньої необхідності" за французьким зразком, що дозволяло їм бути звільненими від відповідальності за економічну співпрацю з окупаційним режимом. У результаті обвинувачення щодо залучених до примусової праці на окупаційну владу були зняті, і для обвинувачення підприємців була встановлена вимога довести прямий умисел у наданні допомоги німецькій військовій машині. Нідерланди також впровадили аналогічні зміни у своїй політиці.

У Бельгії, так само як і в Франції, після війни ставили перед собою завдання відбудови державності. Проте, на відміну від амбітного французького плану реформування суспільства після війни, бельгійський уряд спрямовував свої зусилля на відновлення попередньої довоєнної системи влади. Під час повоєнних розслідувань щодо обвинувачених у "непатріотичній поведінці" представники правоохоронних органів виступали як активні учасники процесу відновлення нації та відновлення авторитету держави [56].

У Норвегії було засуджено понад 5 тисяч учасників німецьких військових та поліцейських формувань, які були норвежцями, за звинуваченням у державній зраді. Ще 4 272 особи були засуджені за окремий склад "допомоги ворогу", і їхнім покаранням було ув'язнення або примусові роботи. Також в Норвегії була запроваджена практика відмови у громадянстві для дітей, народжених від норвежських громадянок і німецьких чоловіків.

В Норвегії обмеження громадянських прав у формі "втрати публічної довіри" застосовувалося за злочин членства в норвезькій нацистській партії (NS) та "інших організаціях, які підтримують ворога". Покаранням було одночасне обмеження таких прав [43]:

1. Право голосувати на будь-яких виборах.
2. Право служити в збройних силах.
3. Право обіймати будь-які посади, як з оплатою, так і без, як керівник або в інших керівних посадах в публічних підприємствах, фінансових установах та інших організаціях та об'єднаннях.

Це покарання стало самостійним і могло застосовуватися без призначення покарання в формі позбавлення волі.

Застосування обмеження громадянських прав поширювалося не лише на осіб, які були засуджені за співпрацю з ворогом, але також на членів їхніх сімей. Такі обмеження встановлювалися або на пожиттєвий строк, або зазвичай на десять років після закінчення строків ув'язнення. Початково такі тривалі терміни обмежень віддзеркалювали соціальний настрій щодо постійного відокремлення осіб, засуджених за співпрацю з ворогом, від соціального життя. Проте після закінчення війни суспільні пріоритети змінилися на відновлення держави, і обмеження прав членів суспільства стали перешкодою для цього процесу. Враховуючи масштаб застосування цього виду покарання, вони також стали загрозою для економічної та соціальної цілісності країни. Тому після закінчення війни уряд намагався обмежити

обсяги застосування таких обмежень, але вони все одно залишили довгостроковий негативний вплив на соціальну інтеграцію та економічне відновлення Норвегії.

Слід зауважити, що обмеження громадянських прав як вид покарання має довгу історію в Норвегії. У Норвезькому кримінальному кодексі вперше було встановлено це вид покарання ще в XVII столітті за злочин "втрата честі", і він існував до XX століття. До початку Другої світової війни обмеження громадянських прав дуже рідко застосовувалося (менше 10% кримінальних справ), і в 1902 році було скасовано автоматичне застосування цього виду покарання в разі засудження людини до більш ніж одного року ув'язнення. У той час у Європі в кримінальному праві наростала думка, що тривале обмеження громадянських прав призводить до відчуження людини від суспільства, що суперечить меті реінтеграції засуджених після відбування покарання [57].

Незважаючи на нейтральність і відсутність окупації, Швейцарія стояла перед реальною загрозою "запрошення" Німеччиною завдяки діяльності пронацистської партії внутрішньої опозиції - Національного руху Швейцарії. Національний рух Швейцарії намагався організувати анексію Швейцарії Німеччиною, подібно до анексії Австрії, але їхні спроби не принесли успіху.

Визначення "державної зради" в Кримінальному кодексі Швейцарії до 1942 року під час війни включало в себе службу в збройних силах ворога або умисну допомогу ворогові, а в мирний час - спробу передати під контроль ворога частину території Швейцарії, спонукання іноземних держав до військових дій проти Швейцарії та втручання в її внутрішні справи з метою загрози національній безпеці.

Також, в сфері національної безпеки, "державною зрадою" вважалася участь у діях, спрямованих на зміну федеральної конституції насильницьким шляхом, насильне усунення державних посадовців, визначених конституцією, або позбавлення їх влади. Зміни, внесені в 1942 році, додали до "державної зради" відповідальність за "дипломатичну зраду" - передачу іноземній державі чи її агентам інформації, яка становить державну таємницю. Воєнний кримінальний

кодекс Швейцарії розширював свою дію також на цивільне населення і визначав "державну зраду" як отримання цивільними особами таємних фактів, процесів та предметів з наміром передати їх іноземній державі. Таким чином, воєнний шпіонаж, незалежно від того, чи вчиняли його військовослужбовці, чи цивільне населення, розглядався як державна зрада.

У Швейцарії в минулому застосовувалися адміністративні санкції проти осіб, які не були судимі за вчинення конкретних злочинів, але своєю діяльністю створювали загрозу національній безпеці. Ці санкції включали в себе вигнання іноземців на постійний чи тимчасовий термін. У часи війни 1945 року було введено надзвичайне покарання - позбавлення громадянства для тих, хто натуралізувався, а також для тих, хто отримав громадянство за народженням, через їхню антинаціональну діяльність за кордоном. Проте, після введення цього покарання, воно більше не застосовувалося.

Перед Другою світовою війною, швейцарські владні органи мали повноваження контролювати пропаганду та організації, які підтримували нацистську ідеологію. Після війни, багато осіб в Швейцарії були засуджені за співпрацю з ворогом, зокрема, передачу військової інформації іноземним державам, що становило загрозу військовій безпеці країни. Загалом, приблизно 500 швейцарських громадян були засуджені, і кількість іноземців, що були засуджені, залишається невідомою. У Швейцарії суспільне бажання було в основному спрямоване на те, щоб притягнути іноземців до відповідальності, які підтримували ідеологію нацизму або фашизму. Уряд використовував передусім адміністративні заходи для вигнання небажаних іноземців з країни. Водночас, швейцарські громадяни були переважно засуджені за пропаганду на користь нацизму після офіційного розпуску фашистських партій [57].

Після завершення Другої світової війни в Польщі була введена відповідальність за співпрацю з окупаційною владою насильницькими методами, такими як переслідування цивільного населення та військовополонених, з

політичних, національних, етнічних або расових мотивів. Це також включало в себе вимагання визнання вини під загрозою донесення владі про співпрацю у вчиненні цих злочинів. Покарання за ці дії включали смертну кару, ув'язнення, конфіскацію майна та тимчасове обмеження громадянських прав.

У 1946 році Польща інкорпорувала Нюрнберзькі принципи у своє законодавство. Це означало, що Польща криміналізувала членство в "організаціях, метою яких було вчинення злочинів проти миру, воєнних злочинів та злочинів проти людяності." Ця норма закону охоплювала організації, такі як Нацистська партія, Гестапо, СС і СД, і передбачала відповідальність для лідерів цих організацій. Це було спрямовано на визначення та притягнення до відповідальності тих, хто брав участь у вчиненні злочинів під час нацистської окупації Польщі. У післявоєнній Польщі переслідування "воєнних злочинців, колабораціоністів та зрадників польського народу" мали різні мотиви. З одного боку, це було мотивоване бажанням помститися за злочини, скоєні під час війни, і відновити справедливість для жертв окупаційного режиму. З іншого боку, це також відбувалося в контексті встановлення нового комуністичного режиму в Польщі.

Суди за співпрацю з німецьким окупаційним режимом часто включали чистки серед потенційних ворогів нового комуністичного режиму. Це означало прибирання з політичного, соціального та військового життя осіб, які були пов'язані з попереднім польським режимом або мали антикомуністичні погляди. Ці чистки охоплювали функціонерів Другої Речі Посполитої, попередньої польської республіки, які були сприйняті як загроза для нового комуністичного уряду. Таким чином, переслідування "воєнних злочинців" служило як інструмент для створення і зміцнення нового політичного ладу в Польщі, а також для виконання справедливості відносно злочинів, скоєних під час війни [60].

У різних країнах Центральної та Східної Європи після Другої світової війни проводилися різноманітні репресії та чистки, спрямовані проти тих, хто брав участь у воєнному злочині, а також тих, кого вважали зрадниками або колаборантами [60]:

1. Угорщина: Тисячі угорців були засуджені за воєнні злочини, і їх також називали "зрадниками." Крім того, була проведена депортація 180-200 тисяч етнічних німців, а 103 тисячі державних службовців було включено до списку "Б," що означало їхнє звільнення з посад.
2. Фінляндія: Під тиском Радянського Союзу Фінляндія засудила близько 3 тисяч своїх громадян за воєнні злочини, а також своїх воєнних лідерів за новоствореним злочином "відповідальність за війну."
3. Болгарія: У ході повоєнних чисток в Болгарії застосовувалися звинувачення в національній зраді, політичному інакодумстві та воєнних злочинствах.
4. Румунія: В Румунії висувалися звинувачення в тому, що особи були фашистами, націоналістами, антисемітами, зрадниками, експлуататорами або воєнними злочинцями.

Ці чистки і репресії були частиною багатой історії післявоєнного періоду в Східній та Центральній Європі, коли влади намагалися встановити нові політичні режими та відновити справедливість після війни.

У контексті післявоєнного Ростова (і, можливо, інших регіонів Радянського Союзу), багато осіб, які залишилися в окупованих територіях і не евакуювалися, опинилися під підозрою у колабораціонізмі і були вважані "неблагонадійними". Проте, дослідження, проведені в цей період, показали, що серед державних службовців та партійних функціонерів була проведена лише обмежена кількість розслідувань, і що лише невелика частина з них була визнана "неблагонадійною". На практиці, багато з тих, які були визнані "неблагонадійними", залишилися на своїх посадах з різних причин. Однією з важливих причин був брак кваліфікованих кадрів, які могли б замінити велику кількість звільнених службовців [59]. Додатково, визнання масового "колабораціонізму" серед радянської державної системи могло поставити радянську владу в дуже негативному світлі. Тому серйозні покарання були призначені тільки тим, хто безпосередньо співпрацював з німецькою окупаційною владою або склав партійний квиток.

Висновок до 2 розділу

Дослідження проблеми колабораціонізму в інформаційному просторі України підкреслює важливість вивчення та боротьби з цим явищем, яке може серйозно підірвати інформаційну безпеку держави. У розділі 2 було розглянуто різні аспекти колабораціонізму, включаючи його прояви в українському інформаційному просторі, засоби та платформи поширення колабораціоністської інформації, а також міжнародний контекст співпраці в боротьбі з цією проблемою.

Розглядаючи прояви колабораціонізму в українському інформаційному просторі, ми виявили, що це явище активно проникає в соціальні мережі, медіа та інші комунікаційні платформи. Відзначено розповсюдження дезінформації, пропаганди та маніпуляційної інформації, спрямованої на підірвання громадської думки та інформаційної стабільності, досліджено прояви колабораціонізму в українському інформаційному просторі, включаючи розповсюдження дезінформації, пропаганду, маніпуляцію соціальними мережами та використання інформаційних ресурсів для дестабілізації суспільства. Це підкреслює серйозну загрозу для інформаційної безпеки та необхідність розвитку стратегій протидії цій проблемі та підвищення інформаційної грамотності громадян. Спільні зусилля національних та міжнародних організацій важливі для захисту демократичних цінностей та забезпечення інформаційної безпеки.

Ми також вивчили засоби та платформи, якими використовуються колабораціоністи для поширення своєї інформації. Це включає в себе використання соціальних мереж, веб-сайтів, месенджерів, а також спеціальних інформаційних ресурсів, які створюються з метою впливу на громадську думку.

На останньому етапі розділу ми дослідили міжнародний контекст співпраці в боротьбі з колабораціонізмом. Було підкреслено важливість спільних зусиль держав та міжнародних організацій у вирішенні цієї проблеми, оскільки

колабораціонізм не має кордонів і може впливати на стабільність та безпеку країн у всьому світі.

Загалом, результати дослідження свідчать про необхідність прийняття конкретних заходів для боротьби з колабораціонізмом в інформаційному просторі України. Це включає в себе розвиток ефективних стратегій виявлення та протидії дезінформації, підвищення медіаграмотності суспільства, а також співпрацю на міжнародному рівні для обміну досвідом та ресурсами. Тільки шляхом спільних зусиль можна забезпечити інформаційну безпеку та захист громадян від шкідливого впливу колабораціонізму.

ВИСНОВКИ

В інформаційну епоху, коли доступ до інформації став надзвичайно простим і швидким завдяки розвитку технологій та мережевого середовища, проблема колабораціонізму стає надзвичайно актуальною для країн, що дорікаються інформаційної безпеки. Україна, як держава, яка пережила складну інформаційну та гібридну війну, не є винятком у цьому контексті. Проблема колабораціонізму в інформаційному просторі України є актуальним викликом для інформаційної безпеки країни, вона вимагає серйозного дослідження та розуміння.

У цьому контексті дана магістерська робота присвячена аналізу і розумінню проблеми колабораціонізму у вітчизняному інформаційному просторі та її впливу на інформаційну безпеку України. Дослідження спрямоване на визначення проявів колабораціонізму, ідентифікацію інструментів та методів поширення колабораціоністської інформації, а також вивчення міжнародного контексту співпраці в боротьбі з цією проблемою.

Розділ 1 "Теоретичні концепції і поняття, пов'язані з колабораціонізмом і інформаційною безпекою" розглядає історію та сучасний стан колабораціонізму в Україні. Цей розділ допомагає установити основи для подальшого вивчення та аналізу різних аспектів колабораціонізму та інформаційної безпеки.

Під час дослідження історії колабораціонізму в Україні, було виявлено, що ця концепція має глибокі коріння і є важливим елементом розвитку суспільства. Важливим висновком є той факт, що колабораціонізм в Україні розвивається відповідно до світових тенденцій, і це свідчить про важливість вивчення цієї теми в контексті національної та міжнародної безпеки. Сучасний стан колабораціонізму в Україні показує, що ця концепція стає все більш актуальною у контексті глобалізації та інформаційного суспільства. Цей стан свідчить про необхідність постійного вдосконалення стратегій і політик в галузі інформаційної безпеки.

Розділ 1.2 "Сучасні прояви колабораціонізму в інформаційному просторі" в магістерській роботі розглядає актуальні аспекти колабораціонізму в контексті інформаційної сфери. Аналізуючи цей розділ, можна зробити наступні важливі висновки:

1. Сучасний інформаційний простір є динамічним та постійно змінюється середовищем, де важлива роль належить колабораціонізму як концепції спільної роботи та обміну інформацією між різними стейкхолдерами.

2. Висвітлені в розділі сучасні прояви колабораціонізму включають у себе такі аспекти, як спільні проекти та ініціативи між державними та приватними секторами, активну участь громадськості та неурядових організацій у розв'язанні проблем інформаційної безпеки, а також міжнародну співпрацю у боротьбі з кіберзагрозами.

3. Сучасні технології та інформаційні системи створюють нові можливості для колабораціонізму, але також вносять нові виклики і загрози для інформаційної безпеки. Розуміння цих аспектів є важливим для розвитку ефективних стратегій і політик інформаційної безпеки.

4. Колабораціонізм в інформаційному просторі є ключовим для забезпечення стабільності та захисту від різних загроз, таких як кібератаки, дезінформація, та інші інформаційні ризики. Розвиток та підтримка колаборативних ініціатив у цій сфері є надзвичайно важливим завданням для сучасних урядових та недержавних організацій.

В цілому, розділ 1.2 надає глибокий уявлення про сучасні тенденції та прояви колабораціонізму в інформаційному просторі та вказує на його важливу роль у забезпеченні інформаційної безпеки. Це допомагає підготувати майбутніх фахівців та розробити стратегії для покращення інформаційної безпеки в умовах сучасного світу.

Розділ 1.3 "Вплив колабораціонізму на інформаційну безпеку України" у магістерській роботі розглядає важливий аспект, який стосується взаємозв'язку між

колабораціонізмом і інформаційною безпекою в контексті України. За аналізом цього розділу можна зробити наступні ключові висновки:

1. Колабораціонізм в Україні відіграє важливу роль у підвищенні інформаційної безпеки країни. Спільна робота між урядовими структурами, приватним сектором, громадськістю та іншими стейкхолдерами створює базу для обміну інформацією та спільними діями у сфері кіберзахисту.

2. Розвиток колаборативних ініціатив у галузі інформаційної безпеки сприяє посиленню спроможностей України у запобіганні кіберзагроз та реагуванні на них. Такі ініціативи допомагають об'єднувати зусилля для виявлення і аналізу кібератак, а також для розробки та впровадження заходів з підвищення інформаційної безпеки.

3. Співпраця з міжнародними партнерами у галузі інформаційної безпеки відіграє важливу роль у забезпеченні національної безпеки України. Обмін досвідом, інформацією та технологіями сприяє виявленню та вирішенню загроз на міжнародному рівні.

4. Важливим аспектом впливу колабораціонізму на інформаційну безпеку України є підготовка та підвищення інформаційної грамотності громадян. Ініціативи з вивчення основ кібергігієни та цифрової безпеки сприяють зменшенню ризиків дезінформації та інших інформаційних загроз.

5. Загальним висновком є той факт, що колабораціонізм є ключовим чинником для підвищення інформаційної безпеки України. Спільні зусилля різних секторів суспільності та співпраця з міжнародними партнерами допомагають країні ефективно захищати свою інформаційну і кібернетичну інфраструктуру в умовах сучасних загроз.

Отже, розділ 1 надає важливі знання про історію та сучасний стан колабораціонізму в Україні, що є основою для подальшого дослідження в галузі інформаційної безпеки. Дана інформація допомагає розуміти важливість колабораціонізму у сучасному світі та розробляти стратегії для забезпечення інформаційної безпеки нації.

Розділ 2 "Дослідження проблеми колабораціонізму в інформаційному просторі України, як виклик інформаційній безпеці держави" в магістерській роботі присвячений аналізу проявів колабораціонізму в українському інформаційному просторі. З урахуванням проведеного дослідження можна зробити такі важливі висновки:

1. Прояви колабораціонізму в українському інформаційному просторі можна спостерігати у різних сферах, включаючи публічний сектор, приватний бізнес, академічну громадськість, та громадські організації. Ця спільна робота і обмін інформацією сприяють вирішенню проблем і забезпеченню інформаційної безпеки.

2. Процес колабораціонізму в українському інформаційному просторі визначається актуальними викликами та загрозами, такими як кіберзахист, дезінформація, кібершпигунство та інші інформаційні ризики. Однак він також надає можливість розробки та впровадження заходів для захисту інформаційної безпеки.

3. Співпраця різних стейкхолдерів в українському інформаційному просторі допомагає виявляти та вирішувати інформаційні загрози більш ефективно. Обмін інформацією та спільна діяльність підсилюють заходи з кіберзахисту та захисту від дезінформації.

4. Важливою частиною проявів колабораціонізму в інформаційному просторі України є співпраця з міжнародними організаціями та партнерами. Це розширює можливості для обміну досвідом та ресурсами у сфері інформаційної безпеки.

Розділ 2.2 "Засоби та платформи поширення колабораціоністської інформації" у магістерській роботі вивчає різні засоби та платформи, що використовуються для сприяння колабораціонізму та обміну інформацією у сфері інформаційної безпеки. За аналізом цього розділу можна зробити наступні ключові висновки:

1. Засоби та платформи для поширення колабораціоністської інформації в інформаційному просторі України є різноманітними і різношерстими. Вони

включають у себе веб-платформи, соціальні мережі, спеціалізовані форуми, електронні бюлетені та інші засоби зв'язку.

2. Важливим засобом для сприяння колабораціонізму в інформаційному просторі є використання соціальних мереж, де різні стейкхолдери можуть обмінюватися інформацією та досвідом у реальному часі. Такі платформи сприяють швидкому реагуванню на інформаційні загрози.

3. Ефективність засобів і платформ для поширення колабораціоністської інформації визначається їх доступністю, зручністю використання, а також рівнем довіри користувачів. Важливо враховувати ці аспекти при виборі конкретних інструментів.

4. Електронні ресурси, такі як веб-сайти, блоги, та електронні журнали, є іншими важливими засобами для поширення колабораціоністської інформації. Вони можуть надавати докладну інформацію, аналіз, та рекомендації щодо інформаційної безпеки.

5. Важливо пам'ятати про важливість захисту конфіденційної інформації при використанні засобів та платформ для колаборації. Захист особистих даних та обмеження доступу до критичної інформації є надзвичайно важливими аспектами в інформаційній безпеці.

Розділ 2.3 "Міжнародний контекст співпраці в боротьбі з колабораціонізмом" в магістерській роботі розглядає важливий аспект міжнародного виміру співпраці у боротьбі з колабораціонізмом в контексті інформаційної безпеки. За аналізом цього розділу можна зробити такі ключові висновки:

1. Міжнародний аспект співпраці є важливим елементом в боротьбі з колабораціонізмом у сфері інформаційної безпеки. Зокрема, співпраця з іншими країнами дозволяє обмінюватися інформацією про кіберзагрози, спільно розробляти стратегії кіберзахисту та координувати дії у випадку кібератак.

2. Міжнародні організації, такі як ООН, НАТО, та Європейський союз, відіграють важливу роль у сприянні міжнародній співпраці в галузі інформаційної безпеки. Вони створюють форуми для діалогу, розробки стандартів, та координації зусиль у боротьбі з кіберзагрозами.

3. Міжнародна співпраця дозволяє країнам об'єднувати зусилля для виявлення та протидії глобальним інформаційним загрозам, таким як кібератаки від державних акторів або кіберзлочинців. Обмін інформацією та спільні дії стають більш ефективними завдяки міжнародній співпраці. Однак, існують виклики у міжнародній співпраці в боротьбі з колабораціонізмом, такі як різниці в підходах і інтересах різних країн. Координація та розв'язання таких конфліктів може бути складною задачею.

Важливою частиною міжнародної співпраці є забезпечення правового та етичного фундаменту для обміну інформацією та спільних дій. Узгодженість стандартів та норм у галузі кібербезпеки є важливою для забезпечення спільної дії.

В цілому, розділ 2 надає важливі відомості про прояви колабораціонізму в українському інформаційному просторі та його вплив на інформаційну безпеку країни. Ця інформація є важливою для подальшого розвитку стратегій і політик інформаційної безпеки в Україні.

Отже, заснована на теоретичних концепціях та аналізі практичних випадків, робота наголошує важливість колабораціонізму для забезпечення інформаційної безпеки. Спільна робота різних секторів суспільності та міжнародна співпраця допомагають країні ефективно захищати свою інформаційну і кібернетичну інфраструктуру в умовах сучасних загроз. Важливою частиною дослідження є розгляд різних засобів та платформ для сприяння колаборації, а також міжнародних організацій, які грають ключову роль у забезпеченні глобальної інформаційної безпеки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Банк Р. О. Інформаційний тероризм як загроза національній безпеці України: теоретико-правовий аспект. Інформація і право. 2016. № 1 (16). С. 110-116.
2. Брицький П.П. Українські національні збройні формування в період Другої світової війни. Покликання служити науці і людям: Наук. зб. Чернівці: ТОВ „Видавництво „Наші книги”, 2018. С.68-77.
3. Вербова О.С. Західноукраїнська кооперація в умовах нацистської окупації. Агросвіт. 2018. № 9. С. 16–21.
4. Володимир Зеленський: Проходячи шлях до НАТО, Україна повинна отримати систему гарантій. URL: <https://bit.ly/3y14n3P>.
5. Гончаренко О. Проблеми інституційного визначення терміна колабораціонізму, його видів та ознак у сучасній вітчизняній історіографії. Військово-історичний меридіан. Електронний науковий фаховий журнал. Вип.1(23). 2019. С. 5-25.
6. Горобець В. Співпраця з ворогом як вимушена модель поведінки та стратегія виживання. Військовоісторичний меридіан. Електронний науковий фаховий журнал. Вип. 3 (21) / Національний музей історії України у Другій світовій війні. Меморіальний комплекс, Ін-т історії України НАН України. К., 2018. С 56-74.
7. Грабовський С.І. Колабораціонізм. Енциклопедія сучасної України : у 30 т./ ред. кол. І.М. Дзюба ; НАН України, НТШ ; Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2001–2020. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=4446
8. Грицак Я. Нариси історії України: формування модерної української нації XIX–XX ст. Київ.1996. 360 с. 4. Дзьобак В. Порівняльна характеристика колаборації населення Росії й України в роки радянсько-німецької війни. Сторінки воєнної історії України. 2018. № 11. С. 253 – 254.
9. Дерейко І. Архівно-слідчі справи як джерельна база дослідження особистісного виміру проявів збройного колабораціонізму в райхскомісаріаті «Україна».

- Сторінки воєнної історії України. № 13 К.: Інститут історії України НАН України, 2020. С. 33—39
10. Дерейко І.І. Колабораціонізм, поняття. Енциклопедія історії України: Т. 4: Ка-Ком / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. К.: В-во «Наукова думка», 2017. 528 с.
  11. Дзьобак В. Порівняльна характеристика колаборації населення Росії й України в роки радянсько-німецької війни / В. Дзьобак // Сторінки воєнної історії України: Зб. наук. Статей. Вип. 11. К., 2018. С.252- 276
  12. Закон України про колабораційну діяльність зі змінами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#Text>
  13. Золотухін Д. Воно боїться! Як побудувати нову доктрину комунікацій України з усім світом одночасно. URL: <https://bit.ly/3y3KLMz>.
  14. Колабораціонізм – що це таке і хто такі колаборанти. URL: <https://termin.in.ua/kolaboratsionizm/>
  15. Колабораціоністи. Юридична енциклопедія : у 6 т. / ред. кол. Ю.С. Шемшученко. 2001. Т. 3. Київ, 2021. 792 с. URL: <https://leksika.com.ua/18480527/legal/kolaboratsionisti>.
  16. Колб О. Г., Пирожик О. В., Щодо змісту понять «інформаційна зброя» та «інформаційний тероризм» – як джерел посягань на національну безпеку України. Вісник пенітенціарної асоціації України. 2021. № 1 (15). С. 39-48.
  17. Курапцева, М., 2017. Законопроекти проти «колаборантів»: відповідальність – чи кара «наосліп»? Коаліція «Справедливість заради миру на Донбасі». . URL: https://jfp.org.ua/blog/blog/blog_articles/23
  18. Лабенко Л. В. Інформаційний тероризм: поняття та ознаки. Міжнародні читання, присвячені пам'яті професора Імператорського Новоросійського університету П. Є. Казанського (м. Одеса, 22-23 жовтня 2020 року). Одеса: Нац. ун-т «Одеська юридична академія», 2020. С. 195-198.

- 19.Луньова, А., 2021. Ми проти появи у законодавстві терміну “колабораціонізм” - правозахисниця Луньова. Центр прав людини ZMINA, [онлайн] 3 квітня. URL: <https://zmina.ua/media/my-proty-poyavy-u-zakonodavstvi-terminu-kolaboraczionizmpravozahysnyczya-lunova>
- 20.Мер Москви Собянін та актор Безруков: хто потрапив під нові персональні санкції ЄС. ТСН (Телевізійна служба новин). URL: <https://tsn.ua/groshi/mer-moskvi-sobyenin-ta-aktor-bezrukov-hto-potrapiv-pid-novi-personalni-sankciyi-yes-2116480.html>
- 21.Нацизм, фашизм і... рашизм: у чому відмінності і тотожності? Кременчуцький ТелеграфЪ. URL: <https://www.telegraf.in.ua/kremenchug/10103555-nacizm-fashizm-i-rashizm-u-chomu-vidminnosti-i-totozhnosti.html>
- 22.Панок В.Г. Зварич І.М., Чаплак Я.В., Чернописький О.М. Психологічне консультування: теорія та практика: Навч.-метод. посібник. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2021. 272 с.
- 23.Патріарх Кирило цинічною збрехав, що Росія «ніколи ні на кого не нападала» (відео). Інформаційне агентство УНІАН. URL: <https://www.unian.ua/russianworld/patriarh-kirilo-cinichnoyu-zbrehav-shcho-rosiya-nikoli-ni-na-kogo-ne-napadala-video-novini-rosiji-11811174.html>
- 24.Письменський Є.О. Колабораціонізм як суспільно-політичне явище в Україні (кримінально-правові аспекти): наук. нарис. Сєверодонецьк. 2020. 121 с. 3. Чальцева О.М. Категорія «колабораціонізм» як багатокomпонентний наратив в умовах війни. Політичне життя. 2022. № 2. С. 56–60
- 25.Потильчак О. Економічний колабораціонізм в Україні в роки нацистської окупації (1941–1944): причини і прояви К.: УДПУ ім. М.П. Драгоманова, 2017. 29 с.
- 26.Пояснювальна записка до проекту Закону України про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо встановлення кримінальної відповідальності

- за колабораціонізм) від 6 грудня 2019 року № 2549. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67568.
27. Пояснювальна записка до проекту Закону України Про захист української державності від проявів колабораціонізму від 20 грудня 2017 року № 7425. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63192.
28. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України № 64/2022 від 24 лютого 2022 року. Офіс Президента України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022.2>
29. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораціонізм) : Проект Закону України від 06 грудня 2019 року № 2549 URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67568.
30. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність: Закон України від 3 березня 2022 року № 2108-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#Text>
31. Про внесення змін до Кримінального кодексу України (щодо колабораціонізму та посилення відповідальності за державну зраду): Проект Закону України від 20 грудня 2017 року № 7426. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63193.
32. Про встановлення справедливості та покарання винних у воєнних злочинах по подіям на території Донецької та Луганської областей : Проект Закону України від 28.12.2017 № 7425-1 URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63278.
33. Про забезпечення прав і свобод громадян на тимчасово окупованій території України : проект Закону № 4473-1 від 19.03.2014. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=50320

34. Про заборону колабораціонізму : Проект Закону України від 03 травня 2017 року № 6170. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61312.
35. Про заборону Московського патріархату на території України: проект Закону URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=73998
36. Про захист української державності від проявів колабораціонізму: Проект Закону України від 20 грудня 2017 році № 7425. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63192.
37. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 квітня 2021 року «Про застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)»: Указ Президента України від 03 квітня 2021 року №140/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1402021-38381>
38. Рашизм як прояв тваринності проти людства і людяності. Армія-INFORM. URL: <https://armyinform.com.ua/2022/03/09/rashyzm-yakproyav-tvarynnosti-proty-lyudstva-i-lyudyanosti/>
39. Рубашенко, М.А., 2016. Кримінальна відповідальність за колабораціонізм за чинним КК України. В: В.Я. Тацій, ред. Соціальна функція кримінального права: проблеми наукового забезпечення, законотворення та правозастосування: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Харків, 12–13 жовтня 2016 р. Харків: Право, с.328-331.
40. Сапожнікова О. Юридичний аналіз законопроектів про колабораціонізм на відповідність міжнародно-правовим стандартам. Українська гельсінська спілка з прав людини. URL: <https://helsinki.org.ua/articles/yurydychnyj-analiz-zakonoproektiv-pro-kolaboratsionizm-navidpovidnist-mizhnarodno-pravovym-standartam/>.
41. Священики УПЦ МП вимагають для Патріарха Кирила церковного трибуналу. Волинські новини. Інформаційне агентство. URL: <https://www.volynnews.com/news/all/sviashchennyky-upts-mp-vymahaiut-dlia-patriarkha-kyryla-tserkovnoho-trybunalu/>

- 42.Снайдер Т. Шлях до несвободи: Росія, Європа, Америка; перекл. з англ. Г. Герасим; Львів : Човен, 2020. 392 с.
- 43.Снопок О. Дамоклів меч російської пропаганди, або Як виграти інформаційну війну [Електронний ресурс] / Снопок Ольга // "Українська Правда". – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://bit.ly/3a0x9tz>.
- 44.Соломін Є. О. Інформаційна безпека в умовах війни та втручань у медіасередовище. *Держава та регіон. Серія: Соціальні комунікації*. 2023. № 2(54). С. 40-47. DOI: [https://doi.org/10.32840/cpu2219-8741/2023.2\(54\).5](https://doi.org/10.32840/cpu2219-8741/2023.2(54).5)
- 45.Соломін Є. О. Масмедійна діяльність ТРК Закарпаття та Луганщини в умовах інформаційної агресії та війни: транскордонні виклики для системи національної безпеки. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2022. Том 33 (72). № 6. Ч. 2. С. 226-231. DOI: <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2022.6.2/38>
- 46.Соломін Є. Телепроекти «Єдині новини» та «Фreedом» як спосіб інформаційного спротиву російській агресії та засіб регулювання медіасферою під час війни. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Філологія*. 2022. Вип. 3 (5), С. 62-71. DOI: <https://doi.org/10.32689/maup.philol.2022.3.11>
- 47.Соломін Євген. Телебачення Луганщини між війною інформаційною та повномасштабною: знищене відродження. *Образ*. 2023. Вип. 1 (4). С. 16–24. DOI: [https://doi.org/10.21272/Obraz.2023.1\(41\)-16-24](https://doi.org/10.21272/Obraz.2023.1(41)-16-24).
- 48.Соломін Євген. Телевізійні новини. Луганський досвід : монографія. Ужгород : ФОП Береза А. Е., 2015. 209 с.
- 49.Твій обов'язок – стерти українську націю з лиця землі»: РПЦ закликає солдатів до геноциду. Главред. Інформаційне агентство. URL: <https://glavred.net/world/tvoy-dolg-steret-ukrainskuyu-naciyu-s-lica-zemli-rpc-prizyvaet-soldat-k-genocidu-10367343.html>

50. Устим Хаварівський. Огляд законопроектів про заборону Московського Патріархату в Україні. Релігійно-інформаційна служба України. URL: https://risu.ua/oglyad-zakonoprojektiv-pro-zaboronu-moskovskogo-patriarhatu-v-ukrayini_n128163
51. Ухвала Печерського районного суду міста Києва від 16.05.2022 року у справі № 757/10602/22-к. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104274995>
52. Хто курує інформаційну війну проти України, або Про секрети однієї військової частини [Електронний ресурс] // АрміяInform. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://bit.ly/3nomM5M>.
53. Цибуленко, Є. та Тетера, І., 2020. Міжнародно-правова кваліфікація окупації Донбасу. Псевдодержави і колабораціонізм на цій території. Право України. 2020. С.65-79. DOI: 10.33498/юш-2020-11-065
54. Чаплак Я. В. Психологічний інструментарій дослідження проявів колабораціонізму в соціальних мережах. Забезпечення психологічної допомоги в секторі Сил оборони України: зб. тез Всеукр. міжвід. психол. форуму (м. Київ, 30 червня 2022 р.). Київ: «Вид-во Людмила», 2022. С.317-319.
55. Чаплак Я. В. Чуйко Г. В. Кліпова хаотичність як маніпулятивна технологія соціально-психологічного впливу в кіберпросторі [Електронний ресурс] Психологічний часопис: збірник наукових праць / за ред. С.Д. Максименка. № 3. Том 13. К.: Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2018. С. 21-40. Режим доступу: <https://doi.org/10.31108/2018vol13iss3pp21-40.16>.
56. Чаплак Я.В., Чуйко Г.В. Кліпова хаотичність як маніпулятивна технологія соціально-психологічного впливу в кіберпросторі. Психологічний часопис: збірник наукових праць / за ред. С.Д. Максименка. 2018. № 13 (3). Київ: Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України. С.21–40. URL:doi:<https://doi.org/10.31108/2018vol13iss3pp21-40>

- 57.Чуйко Г.В. Зварич І.М. Специфіка інформації в Інтернеті. Психологічний часопис : збірник наукових праць. За ред. С.Д. Максименка. 2019. Т.5. Вип. 12. К. : Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України. С.21-42. DOI: <https://doi.org/10.31108/1.2019.5.12.2>
- 58.Шайкан В. Колабораціонізм в Україні у роки другої світової війни: причини виникнення, особливості, масштаби. 2018. с. 44–51.
- 59.Шемшученко Ю.С. Суб'єктивна сторона злочину. Юридична енциклопедія: [у 6 т.]. Київ: Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2019. Т5. 736 с.
- 60.Шлапаченко В. М. Кримінальна відповідальність за шпигунство : монографія. Київ : Нац. акад. СБУ. 2018. 347 с.
- 61.Що таке геноцид і чи вчиняє його Росія в сучасній Україні? Говоримо з істориком Ярославом Грицаком. Суспільне. URL: <https://suspilne.media/242447-so-take-genocid-i-ci-vcinae-jogo-rosia-v-sucasnij-ukraini-govorimo-z-istorikom-aroslavom-gricakom/>
- 62.Яковюк І., Рубашенко М., Шульженко Н. Колабораційна діяльність (ст. 111-1 КК): загальний огляд та деякі законодавчі недоліки. Деокупація. Юридичний фронт. [Електронне видання]: матеріали Міжнародного експертного круглого столу (Київ, 18 березня 2022 р.) / Державний торговельно-економічний університет, Українська асоціація порівняльного правознавства, Українська асоціація міжнародного права, Асоціація реінтеграції Криму. Київ : Держ. торг.-екон. ун-т, 2022. С. 130–134.
- 63.Bandura A. (2005). *Moral Disengagement: How People Do Harm and Live with Themselves*. New York, NY: Worth. 78 p.
- 64.Bidzilya, Y., Snitsarchuk, L., Solomin, Y., Hetsko, H., & Rusynko-Bombyk, L. (2023). Ensuring media security in the era of information globalization. *Amazonia Investiga*, 12(69), 249-259. DOI: <https://doi.org/10.34069/AI/2023.69.09.22>
- 65.Darcy, S. (2019). Coming to Terms with Wartime Collaboration: Post-Conflict Processes & Legal Challenges. *Brooklyn Journal of International Law*, [online] 45(1).

Available

at:

<https://brooklynworks.brooklaw.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1944&context=bjil>

66. Kocher, M., Lawrence, A. and Monteiro, N. (2018). Nationalism, Collaboration, and Resistance: France under Nazi Occupation. *International Security*, 43(2), pp.117-150.
67. Pidbereznykh, I., Koval, O., Solomin, Y., Kryvoshein, V., & Plazova, T. (2022) Ukrainian policy in the field of information security. *Amazonia Investiga*. № 11(60), 206-213. DOI: <https://doi.org/10.34069/AI/2022.60.12.22>